

T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ

ÇALIŞMA SORULARI

1) II. Meşrutiyet'in İlanı ve 31 Mart Vakası hakkında bilgi veriniz.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, Mason ve Carbonari teşkilatlarını örnek alarak kurulan bir örgüttür. Mekteb-i Tıbbiye öğrencileri tarafından Yeni Osmanlılar çizgisinde çalışarak teşkilatlanan cemiyet, daha sonra Mekteb-i Harbiye öğrencileri arasında yayıldı. Gizli faaliyet gösteren cemiyet üyeleri Sultan II. Abdülhamit'e karşıydı. Fransız İhtilali'nin düşüncelerini kendilerine örnek alan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin siyasal amacı Meşrutiyet'i ilan edip Mebusan Meclisinin açılmasını sağlamaktı. İngiltere ve Rusya'nın Reval'de bir araya gelerek Makedonya ve Boğazlar konusunda yaptıkları görüşmeler, İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerini tedirgin etmişti. Devleti dağılmaktan kurtarmak için bir an önce Meşrutiyet'in ilan edilmesi gerektiğini düşünen cemiyet üyeleri ayaklandılar. İttihat ve Terakki Cemiyetinin faaliyetleri neticesinde Sultan II. Abdülhamit yeniden Meşrutiyet'i ilan etti (23 Temmuz 1908) ve Kanun-ı Esasi (1876 Anayasası) yeniden yürürlüğe girdi.

Meşrutiyet yönetimine karşı olanlar tarafından 31 Mart Ayaklanması (13 Nisan 1909) çıkarıldı. Ayaklanma komutanlığını Mahmut Şevket Paşa'nın yaptığı kurmay başkanlığını Mustafa Kemal'in yaptığı Selanik'ten gelen Hareket Ordusu tarafından bastırıldı. Bu olaydan sonra Sultan II. Abdülhamit tahttan indirildi ve yerine Sultan Mehmet Reşat tahta çıkarıldı. 31 Mart Ayaklanmasının bastırılmasından sonra İttihat ve Terakki Cemiyetinin ülke yönetimindeki etkisi daha da arttı. Kanun-ı Esasi'de değişiklik yapılarak padişahın meclisi feshetmesi zorlaştırıldı, padişahın veto hakkı sınırlandırıldı ve hükümet meclise karşı sorumlu hâle geldi. Bu değişikliklerle amaçlanan, anayasayı daha demokratik bir hâle getirmektir.

2) İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin faaliyetleri hakkında bilgi veriniz.

XIX. yüzyıl boyunca Osmanlı modernleşme tarihine damgasını vuran aydınlar iyi eğitilmiş, yabancı dil bilen, Avrupa görmüş veya Avrupalı fikirleri yakından takip eden kişilerdi. Avrupa'da bu kuşağa "Jön Türk", "Yeni Osmanlılar" veya "Genç Osmanlılar" adı verilmişti. Namık Kemal, Mithat Paşa gibi I. Meşrutiyet uğruna büyük çabalar gösterenlere I. Jön Türk Kuşağı, II. Meşrutiyet için çalışanlara da II. Jön Türk kuşağı ismi verilmesi adetten kabul edilir. Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra Meclis-i Mebusan'ın kapatılması ve bu uğurda çalışan Jön Türklerin (Yeni Osmanlılar) bir kısmının sürgün edilmesi, bir kısmının da pasifize edilmeleriyle II. Abdülhamit'in 33 yıl sürecek olan yönetim anlayışı yeni bir ivme kazanmıştı. Bu tarz gelişmelere rağmen meşrutiyet yönetimi yeniden ihya etmek amacıyla gençlik arasında bazı örgütlenmeler ortaya çıkmakta gecikmedi. Bu örgütlenmenin ilki, özgürlükleri simgeleyen Fransız İhtilali'nin 100.yıl dönümüne nisbetle 1889'da Askerî Tıbbiye'de ortaya çıktı. Gizli bir örgüt olarak kurulan "İttihad-ı Osmanî Cemiyeti'nin" kurucuları; İbrahim Temo, Abdullah Cevdet, İshak Sükûti, Mehmed Reşid ve Hüseyinzâde Ali beylerdi. Bu örgütün amacı; Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını önlemek, dış baskılara karşı bir duruş sergilemek, "İttihad-ı Anasır" denilen Osmanlılık fikrini gerçekleştirmek, meşrutiyeti yeniden ilan ettirmek ve Kanun-ı Esâsi'yi işlevsel hâle getirmektir.

Cemiyet, İtalyan Carbonari örgütünü örnek alarak çalışmalarını sürdürdü. İlk zamanlar içe dönük olarak çalışan cemiyet görünümündeydi. Bu sıralarda Paris'te bulunan ve Auguste

Comte'un pozitivist görüşlerinden etkilenen Ahmet Rıza Bey, Meşveret gazetesini çıkarmış İttihat ve Terakki adında bir cemiyet kurmuştu. 1895'te İstanbul'daki "İttihad-ı Osmanî Cemiyeti" mensuplarıyla bir şekilde irtibat kurulmuş ve Ahmet Rıza Bey'in etkisiyle cemiyetler birleştirilmiş ve yeni cemiyetin adı "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti" olarak belirlenmişti. Cemiyet, 1896'da Abdülhamit'e karşı bir darbe tertibi içinde oldu. Ancak bu gibi faaliyetleri daha önceden haber alınınca elebaşları yakalanarak sürgün edildi. Bu süreçte de yurt dışına kaçmak zorunda kalan cemiyet üyeleri buralarda gazeteler çıkarmışlar, propaganda ve çalışmalarını sürdürmüşlerdi. Zamanla Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde görüş ayrılıkları ortaya çıkmaya başladı. Bunu fırsat bilen II. Abdülhamit, muhaliflerle temasa geçerek, faaliyetlerine son vermelerini, yurda dönmeleri hâlinde affedileceklerini ve liyakatlerine göre görevler verilebileceğini söyleyince, cemiyet üyeleri arasında var olan anlaşmazlıklar sürat kazandı ve başta Mizancı Murat Bey olmak üzere bir kısım Jön Türk İstanbul'a döndü. Bu gelişmelere paralel olarak 1899'da Almanların Osmanlı Devleti'nden demir yolu imtiyazlarını almaları üzerine başta İngilizler olmak üzere Almanya karşıtları da boş durmamış, yurt dışındaki Jön Türklere destek olmuştu.

Jön Türkler arasında iyice belirginleşen görüş ayrılıklarına bir son vermek için 1902'de Paris'te I. Jön Türk Kongresi tertip edildi. Kongrede askerinin siyasete karışması ve cemiyetin faaliyetlerine aktif olarak katılmasıyla, yabancı devletlerin desteğiyle ihtilalin gerçekleştirilebileceği gibi görüşler tartışılmış ve kongre sonucunda birleşme yerine ayrılık ortaya çıkmıştı. Kongre sonucunda iki farklı görüş ortaya çıktı. Ahmet Rıza Bey'in taraftarları, otoriter, devletçi ve merkezîyetçi yönetimi desteklerken, Prens Sebahattin Bey grubu bireysel girişimleri ve âdem-i merkezîyet (yerinden yönetim) fikrini savundu. Ahmet Rıza Bey'e göre Prens Sebahattin Bey'in görüşleri devletin parçalanmasına ortam hazırlayacağı gerekçesiyle eleştirilmeliydi. Jön Türklerin örgütlenmesi yalnız Avrupa'da olmadı. Özellikle Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya açılan kapısı, Balkanlar'da ve Şam'da da kendini gösterdi. 1905'te Şam'da "Vatan" adında bir örgüt kurulmuştu. Şartlardan dolayı yeterince etkin olamayan örgüt, Mustafa Kemal'in Şam'a tayin olmasıyla hareketlenmiş ve burada "Vatan ve Hürriyet Cemiyeti" adıyla yeniden örgütlenmişti. Mustafa Kemal, bu aşamada Selanik'e gizlice giderek burada örgütünün bir şubasını açmaya çalışmışsa da Şam'a geri dönmek zorunda kalmıştı.

1906'da Selanik'te Talat, İsmail Canbolat Bey gibi Jön Türkler ise "Osmanlı Hürriyet Cemiyeti" adında yeni bir cemiyet kurdu. İlk zamanlar gizlice örgütlendiler. Dönemin siyasi atmosferinden yararlanmasını bilen cemiyet, 1907'de Avrupa'daki Ahmet Rıza Bey ve Prens Sebahattin Bey'le de irtibatlanmış, ancak Ahmet Rıza Bey'in grubu ile daha iyi anlaşılabilirdiğinden hareketle 27 Eylül 1907'de her iki örgüt "Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti" adı altında resmen birleşmişti. Jön Türkler arasında cereyan eden bu gibi çabalara rağmen kendi aralarında henüz bir birliktelik sağlanamamıştı. İşte bu gidişe bir dur demek ve Jön Türkler arasında bu birliği yeniden tesis etmek maksadıyla 27 Aralık 1907'de II. Jön Türk Kongresi gerçekleştirildi. Ancak burada da beklenen birliktelik sağlanamamış, görüş ve yöntem hakkında görüş farklılıkları giderilememişti. Buna rağmen Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti inisiyatifi ele almayı becermiş, özellikle Balkanlar'da hızla örgütlenmeyi bilmişti. Bu gibi çabalar devam ederken 9 Haziran 1908'de İngiltere Kralı ve Rus Çarı'nın Reval'de bir araya gelerek Osmanlı toprakları üzerinde planlar yapmaları üzerine Cemiyet, durumdan vazife çıkarıp, kontrolündeki ordunun desteği ile 23 Temmuz 1908'de Manastır'da Meşrutiyet'i ilan etti. Gelişmeler üzerine de II. Abdülhamit ikinci kez meşrutiyeti ilan etmek zorunda kaldı. Bu süreci müteakip yeni rejime karşı ayaklanmalar ortaya çıktı. 31 Mart Ayaklanması sonrası Harekât Ordusu'nun İstanbul'a gelerek kontrolü ele alması ve II. Abdülhamit'i tahttan indirerek

Selanik'e sürgün etmesiyle de devletin ve ülkenin yönetimi cemiyetin kontrolüne geçmiş oldu. Geline bu aşamaya rağmen Cemiyet, iktidarı doğrudan doğruya ele alamadı. Yeterli bilgi birikimleri ve kadro yetersizliği yüzünden 1908-1913 yılları arasında daha çok dolaylı yollarla "İktidarı" denetlemeye çalıştı. Trablusgarp ve Balkan savaşlarıyla devletin onurunun kırıldığı gerekçesiyle tarihte "Babıâli Baskını" diye bilinen hareketle 23 Ocak 1913'te Kâmil Paşa Hükûmeti devrilerek, yerine 24 Ocak'ta Mahmut Şevket Paşa Hükûmeti kuruldu. 11 Haziran'da Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesiyle yerine sadrazam olan Said Halim Paşa Hükûmeti Dönemi ise İttihat ve Terakki'nin tam iktidar dönemi olarak değerlendirilir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti/Fırkası'nı çok zor günler beklemekteydi. İktidara gelişinden kısa bir süre sonra I. Dünya Savaşı'nın başlaması millet ve devlet hayatı için düşünülen çok önemli projelerin hayata geçirilmesini engelledi. Bütün zorluklara rağmen Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan çizgide yaptığı çok önemli birkaç faaliyetini ifade etmek gerekirse;

- 1913'de İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu ve Belediyeler Kanunu hazırlandı.
- Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte iktisadi bağımsızlık için kapitülasyonlar tek taraflı olarak kaldırıldı.
- 1917'de Hukuk-ı Aile Kararnamesi çıkarıldı.
- Göçebelerin iskânı için çalışmalar yapıldı.
- Gündelik hayatın Avrupalı standartlara kavuşturulması için çalışıldı.
- Eğitim reformuna büyük önem verildi.
- Darüleytamlar (yetimhaneler) açıldı.

Nice ümitlerle girilen I. Dünya Savaşı, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin de sonunu hazırladı. Savaşı Almanya'nın kaybetmesiyle müttefiki Osmanlı Devleti de bu acı sonu kabullenmek zorunda kaldı. Mondros Mütarekesi imzalandı. Bu süreçte cemiyet son kongresini yaptı ve 5 Kasım 1918'de İttihat ve Terakki adı tarih oldu. Yerine Teceddüd Fırkası kuruldu. Yeni fırka/parti de varlık gösterememiş, ancak ideolojisi ve kadrosu Millî Mücadele yıllarında Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinin kurulmasında büyük roller oynamıştı. Cumhuriyet Dönemi'nde ise siyasi hayatta kimi gayretlerin içinde olmalarına rağmen istenilen sonucu alamamışlardır. Cemiyet, Türk siyasi ve fikir hayatına büyük katkılar sağlamıştır.

3) I. Balkan Harbi ve II. Balkan Harbi'ni sonuçları bakımından değerlendiriniz.

Balkan Savaşları öncesi Batı Trakya, Makedonya, Arnavutluk ve Doğu Trakya Osmanlı Devleti'nin egemenliğindeydi. Karadağ'ın saldırısıyla başlayan I. Balkan Savaşı'nda; Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan'ın da savaşa katılmasıyla birlikte Osmanlı Devleti kısa sürede yenilgiye uğradı. Bulgarlar, Kırklareli ve Edirne'yi işgal edip Çatalca'ya kadar ilerledi. Yunanlar, Selanik'i ele geçirip Ege Adaları'nı işgal etti. Sırlar, Üsküp ve arkasından Manastır'ı işgal etti. Karadağlılar, İşkodra'yı ele geçirdi. Bütün bu gelişmeler yaşanırken Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti. Büyük devletlerin arabuluculuğu neticesinde yapılan Londra Antlaşması (30 Mayıs 1913) ile Osmanlı Devleti, Midye- Enez hattının batısında kalan toraklarını kaybetti. Osmanlı Devleti karşısında büyük başarı kazanan Balkan Devletleri, toprak paylaşımı konusunda birbirleriyle anlaşamadılar. Bulgaristan'a karşı diğer Balkan Devletleri

tarafından kurulan ittifaktan faydalanan Osmanlı Devleti, saldırıya geçerek Edirne, Kırklareli ve Dimetoka'yı düşman işgalinden kurtardı.

II. Balkan Savaşı sonucunda Balkan Devletleri Bükreş Antlaşması (10 Ağustos 1913) ile Osmanlı Devleti'nden aldıkları yerleri aralarında paylaştılar. Osmanlı Devleti Bulgaristan ile İstanbul, Yunanistan ile Atina ve Sırbistan ile İstanbul antlaşmalarını imzaladı. Sonuç olarak Balkan devletlerinin sınırları değişti. Osmanlı Devleti Makedonya, Arnavutluk, Ege Adaları gibi Balkan topraklarının büyük bir kısmını kaybetti.

I. Balkan Savaşı'nda kaybedilen yerlerde yaşayan Müslüman halk, topraklarını terk ederek İstanbul ve Anadolu'ya göç etti. Göç eden halkın barınma ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması devlete ağır bir yük getirdi. Göç edenlerin konut, beslenme, sağlık gibi sorunları uzun süre çözülemedi. Toprak kayıpları sonucu devletin genel nüfusu azalırken kaybedilen yerlerde yaşayan Müslüman halkın Osmanlı topraklarına göç etmesiyle Müslüman nüfusun oranı arttı.

4) I. Dünya Harbi'nde Osmanlı Devleti'nin destek, savunma ve saldırı cephelerinden bahsediniz.

Yaşanan pek çok gelişmelerin ardından İttifak ve İtilaf devletlerinin aralarında bir savaşın başlaması için küçük bir kıvılcım yeterliydi. 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan Velihahtı Franz Ferdinand (Franz Ferdinand) ve eşi, bir Sırp milliyetçisi tarafından suikast sonucu öldürüldü. Bu olay, İttifak ve İtilaf devletlerini savaşa sürükledi. 28 Temmuz 1914'te Avusturya-Macaristan, Sırbistan'a savaş ilan etti. Almanya, Avusturya-Macaristan'ın yanında yer alarak savaşa katıldı. Rusya ise Sırbistan'ın tarafında yer aldı. Almanya'nın Fransa ve Belçika'ya saldırması üzerine, İngiltere harekete geçerek Almanya'ya savaş açtı. Avrupa'da savaşın başlamasıyla birlikte Japonya da Asya'daki yayılmasını hızlandırmak için, İngiltere'nin yanında yer alarak Almanya'ya savaş ilan etti. Japonya, kısa bir süre içinde Asya ve Büyük Okyanus'taki sömürgeleri ele geçirerek amacına ulaşmış oldu. Savaş başladığında İtalya tarafsızlığını ilan etmişti. Ancak Almanya ve Avusturya-Macaristan'la yaptığı ittifak antlaşmasına uymayarak 1915'te taraf değiştirip kendisine toprak vadeden İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa katıldı. İtalya, 20 Mayıs 1915'te Avusturya-Macaristan'a, kısa bir süre sonra da Almanya'ya ve Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Çanakkale Muharebelerinden sonra Bulgaristan, İttifak Devletleri'nin yanında savaşa katıldı. Bulgaristan, İkinci Balkan Savaşı'nda kaybettiği toprakları Romanya, Sırbistan ve Yunanistan'dan geri almayı hedeflemekteydi.

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı sırasında Kafkas, Kanal, Çanakkale, Irak, Hicaz-Yemen, Suriye-Filistin, Galicya, Makedonya, Romanya cephelerinde savaştı.

Kafkas Cephesi: Osmanlı Devleti ilk olarak Doğu Anadolu'da, Kafkas Cephesi'nde, Ruslara karşı savaştı. Bu cephede Almanların en büyük hedefi Bakü petrolünü ele geçirmektir. Doğu Anadolu'yu ele geçiren Rus ilerleyişini durdurmak ve Kafkasya üzerinden Orta Asya Türklerini, Turancılık fikri merkezinde Osmanlı ile birleştirmek isteyen Enver Paşa, 22 Aralık 1914'te Sarıkamış Harekatı'nı başlattı. Enver Paşa komutasındaki Türk kuvvetleri, Ruslara karşı taarruza geçti. Allahuekber Dağları'nı aşmaya çalışan binlerce Türk askeri, ağır kış koşulları ve salgın hastalıklar nedeniyle düşmanla henüz savaşmadan şehit oldu. Osmanlı ordusunun yaşadığı bu felaketten sonra Ruslar, Ermenilerin desteğini alarak Erzurum, Bayburt, Van, Muş, Bitlis, Erzincan ve Trabzon'u ele geçirdi. Çanakkale zaferinden sonra 1916'da Kafkas Cephesi'ne atanan Mustafa Kemal, Ruslara karşı başarılı bir şekilde mücadele edip Muş ve Bitlis'i düşman işgalinden kurtardı. Cephede savaşlar devam ederken Rusya'da Bolşevik

İhtilali çıktı (Ekim 1917). Çarlık rejimi yıkılıp yerine kurulan Sovyet Rusya, savaşa devam etmedi ve Brest Litovsk Antlaşması ile savaştan çekildi. Bu antlaşmayla savaş sırasında işgal ettiği topraklardan çekilen Sovyet Rusya daha önceden almış olduğu Kars, Ardahan ve Batum'u (Elviye-i Selase) Osmanlı Devleti'ne geri verdi.

Kanal Cephesi: Almanya ve Osmanlı Devleti'nin bu cepheyi açmaktaki amacı, Süveyş Kanalı'nı ele geçirerek İngiltere'nin sömürgeleriyle bağlantısını keserek insan ve ham madde sağlamlasını önlemektir. Osmanlı Devleti, Mısır'ı da geri almayı amaçlamaktaydı. Bahriye Nazırı Cemal Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu 1915'te taarruza geçti. Sina Çölü'nü aşmayı başaran Osmanlı kuvvetleri, Süveyş Kanalı'na saldırdı. Fakat İngilizler karşısında başarısız olan Osmanlı kuvvetleri geri çekildi. 1916'da ikinci bir taarruza geçildiyse de başarılı olunamadı. İngiltere 1917'de saldırıya geçip Sina Yarımadası'nı alarak Suriye'ye kadar ilerledi.

Çanakkale Cephesi: İtilaf Devletleri'nin Çanakkale Cephesi'ni açmasındaki amaçları; İstanbul ve Boğazları ele geçirip Osmanlı'yı savaş dışı bırakmak, müttefikleri olan Rusya'ya gerekli askerî ve ekonomik yardımları yapmak, Rusya'nın buğdayından faydalanmak ve bu cephede kazanılacak başarıyla birlikte hâlâ tarafsız olan Balkan Devletleri'ni kendi yanlarında savaşa çekmektir. Dolayısıyla Çanakkale Muharebeleri hem savaşın gidişatı hem de Osmanlı Devleti açısından çok önemli bir yere sahiptir. İtilaf Devletleri, Çanakkale'yi önce denizden geçmeyi denediler. İngiltere ve Fransa donanmalarından oluşan büyük bir filo, 19 Şubat 1915'te Kumkale ve Seddülbahir tabyalarını bombalamaya başladı. Çok şiddetli olan bombardıman yaklaşık bir ay kadar devam etti. 18 Mart 1915'te İtilaf donanması, Çanakkale Boğazı'nı geçmek için harekete geçti. Ancak bir gece öncesinden Nusret Mayın Gemisi ile Boğaz'a döşenen mayınlar ve kahraman Türk topçusunun başarısı sayesinde İtilaf donanması büyük kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldı. "18 Mart Kahramanı" olarak anılan Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Tümgeneral Cevat Çobanlı'nın bu zaferde büyük katkısı vardır. İtilaf Devletleri'nin beklenmeyen bu başarısızlığı bütün dünyada büyük bir yankı uyandırdı. Deniz yolu ile Çanakkale'yi geçemeyeceklerini anlayan İtilaf Devletleri, Gelibolu Yarımadası'na asker çıkardılar. 25 Nisan 1915'te çoğunluğu Anzaklardan oluşan İtilaf ordusu, Seddülbahir, Kumkale ve Arıburnu'na çıkarma harekâtı düzenledi. 19. Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal ve emrindeki Türk ordusu; Anafartalar, Conkbayırı, Arıburnu ve Kireçtepe'de destan yazarak düşmana geçit vermediler.

Hicaz Cephesi: İngiltere Mac Mahon Planı ile Mekke Emiri Şerif Hüseyin'e bağımsızlık vadetmişti. Böylece İngilizlerin desteğini sağlayan bazı Arap kabileleri, Osmanlı egemenliğine karşı ayaklandılar. Osmanlı kuvvetleri kutsal yerleri korumak için İngiltere ve Mekke Emiri Şerif Hüseyin'e karşı savaştı. Özellikle Medine'yi Fahrettin Paşa komutasındaki Türk askeri olağanüstü bir şekilde müdafaa etti. İngiliz casus Thomas Edward Lawrence, Arapları Türklere karşı sürekli kışkırtarak, bazı Arap kabilelerinin İngilizlerin yanında yer almasını sağlamıştı. Lawrence, Medine'yi Suriye'ye bağlayan demir yollarını tahrip ettirerek kullanılmaz hâle getirtti. Az sayıda kuvvetle çölün ortasında yiyecek, hastalık gibi pek çok sıkıntılarla birlikte, Fahrettin Paşa'nın Medine Müdafaaası uzun süre devam etti. Mondros Ateşkes Anlaşması imzalanmasına rağmen Fahrettin Paşa uzun süre teslim olmayıp direnişini sürdürdü. Savaşın sonunda Osmanlı Devleti bu topraklardan çekilmek zorunda kaldı. Sultan V. Mehmet Reşad'ın halife sıfatıyla yaptığı cihat çağrısı, Araplar üzerinde istenilen etkiyi göstermedi. Bu durum İslamcılık politikasının etkisini kaybettiğini göstermiştir.

Irak Cephesi: Cephe İngiltere tarafından açılmıştır. Orta Doğu petrollerini kontrol altında tutmak ve Kafkaslar'da Ruslarla birleşmek İngiltere'nin hedefleri arasında yer alıyordu. Böylece, Türk kuvvetlerinin İran'a girip İngiliz sömürgesi olan Hindistan'ı tehdit etmesini de önlemek istiyordu. İngilizler 1915 Eylül'ünde Bağdat'ın 160 kilometre güneyindeki Kut'ül Amâre'ye kadar ilerleyip burayı ele geçirdiler. Fakat Türk kuvvetleri, Selman-ı Pak Muharebesi'nde büyük bir başarı gösterip Kut'ül Amâre'deki İngiliz kuvvetlerini kuşattı. Aldıkları desteğe rağmen üst üste mağlup olan İngiliz kuvvetleri, Türk kuşatmasını kıramadı. İngiliz kuvvetleri 29 Nisan 1916'da Halil Paşa komutasındaki Türk kuvvetlerine teslim oldu. Kut'ül Amâre'deki İngiliz tümeni, komutanı General Townshend ile esir alındı.

Suriye-Filistin Cephesi: Osmanlı Devleti'nin Kanal Harekatı'nda yenilip geri çekilmesi üzerine, İngiltere büyük bir karşı saldırı başlattı. Gazze Savaşları'nda büyük başarılar gösterilmesine rağmen savaşın ilerleyen yıllarında artan İngiliz baskısı karşısında, buradaki Osmanlı kuvvetleri çözüldü. İngilizler, Kudüs ve Filistin'i işgal etti. Kısa bir süre sonra da İngiliz kuvvetleri Suriye'yi ele geçirdi. Yıldırım Orduları bünyesindeki VII. Ordu'nun komutanı olan Mustafa Kemal, İngilizlerin taarruzu karşısında geri çekilerek Antakya'dan Halep'in kuzeyine uzanan bir savunma hattı kurup İngilizleri burada durdurmayı başardı. Ayrıca isyancı Arap güçleri ile 26 Ekim 1918'de yaptığı Katma Savaşı'nı kazanan Mustafa Kemal, Halep'in beş kilometre kadar kuzeyindeki bölgeyi Türk sınırı olarak belirledi. Böylece ileride kurulacak yeni Türk Devleti'nin millî hududu da Türk askerinin süngüleriyle fiilen burada tespit edilmiş oldu. Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasının ardından Mustafa Kemal 31 Ekim'de Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'na atandı. Bu ateşkes anlaşmasının imzalanmasından sonra İngilizler Suriye'yi tamamen kontrolleri altına aldı.

Galiçya, Makedonya ve Romanya Cepheleri: Osmanlı Devleti'nin kendi sınırları dışında savaştığı cephelerdir. Müttefikleri Bulgaristan, Almanya ve Avusturya-Macaristan'a yardım etmek amacıyla savaşmıştır.

5) Mondros Mütarekesi ve Sevr Antlaşması hakkında bahsediniz.

Mondros Mütarekesi: I. Dünya Savaşı, 1918'e gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin ve müttefiklerinin yenilgisiyle sonuçlandı. Savaşın sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nde taht değişikliği yaşandı. Sultan V. Mehmet Reşad'ın vefat etmesiyle Sultan VI. Mehmet Vahdettin tahta çıktı. Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi, Osmanlı Devleti'nin Almanya ile kara bağlantısını kesti. Osmanlı kuvvetlerinin Suriye-Filistin, Irak cephelerinde İngiliz ilerleyişi karşısında tutunamaması ve İngilizlerin Boğazlar ile İstanbul'a doğru yönelmesi, Osmanlı Devleti'ni zor durumda bıraktı. Özellikle İstanbul'un düşman tehdidi altında olması büyük bir tehlike oluştuyordu. Yaşanan tüm bu gelişmelerin ardından Sadrazam Talat Paşa istifa etti. Almanya'nın yanında, büyük umutlarla, Osmanlı Devleti'ni savaşa İttihat ve Terakki yönetimden çekildi.

Ahmet İzzet Paşa başkanlığında yeni hükûmet kuruldu ve bu hükûmet Wilson İlkeleri doğrultusunda imzalanacak bir ateşkes istedi. İstanbul Hükûmeti tarafından Bahriye Nazırı Rauf Bey başkanlığında görevlendirilen heyet, Limni Adası'nın Mondros Limanı'na gitti. İtilaf Devletleri'ni temsil eden Amiral Calthorpe ile İngilizlerin Agememnon adlı zırhlı savaş gemisinde 27 Ekim 1918'de ateşkes görüşmeleri başladı. Yapılan görüşmeler sonucunda 25 madde hâlinde düzenlenen Mondros Ateşkes Anlaşması, 30 Ekim 1918 tarihinde imzalandı.

Mondros Ateşkes Anlaşması'nın bazı maddeleri şunlardır: 1. Boğazlar İtilaf Devletleri'ne açılacak, Karadeniz'e girişler serbest olacak, Karadeniz ve Çanakkale'deki istihkâmlar İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecek. 2. Osmanlı orduları terhis edilecek; ordunun taşıt, araç gereç, silah ve cephanesine İtilaf Devletleri tarafından el konulacak. 3. Osmanlı Devleti'nin elindeki tüm savaş esirleri ile esir ya da tutuklu bulunan bütün Ermeniler serbest bırakılacak fakat İtilaf Devletleri'nin elindeki Türk savaş esirleri geri verilmeyecek. 4. İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit eden bir durum karşısında, herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkına sahip olacak (Madde 7). 5. Vilayet-i Sitte denilen altı doğu ilinde (Erzurum, Van, Bitlis, Sivas, Elâzığ, Diyarbakır) herhangi bir karışıklık çıkarsa İtilaf Devletleri buraları işgal hakkına sahip olacak (Madde 24). 6. Toros Tünelleri, İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecek. 7. Tüm liman ve tersaneler İtilaf Devletleri'nin kontrolünde olacak. 8. Hükûmet haberleşmesi dışındaki telsiz, telgraf ve kablolar (iletişim hatları) İtilaf Devletleri'nin denetimi altında olacak. 9. İran içlerinde ve Kafkasya'da bulunan Osmanlı kuvvetleri, I. Dünya Savaşı'ndan önceki sınırlara çekilecek. 10. Kömür, akaryakıt ve benzer kaynaklarda, ülkenin ihtiyaçları karşılandıktan sonra, İtilaf Devletleri'ne satın alma kolaylığı sağlanacak. 11. Suriye, Irak, Hicaz, Yemen, Asir, Trablusgarp ve Bingazi'de Osmanlı kuvvetleri ve subayları en yakın İtilaf Devletleri komutanlığına teslim olacak.

İtilaf Devletleri, Osmanlı'ya Mondros Mütarekesi'ni imzalatarak, gizli antlaşmalarla paylaştıkları Osmanlı topraklarını işgal etmek için hukuki dayanağı elde etmiş oldu. Maddelere bakıldığında, Osmanlı Devleti her türlü işgale karşı açık hâle gelmişti. İşgallere karşı koyabilmesini engellemek için de bütün tedbirler alınarak Osmanlı Devleti savunmasız hâle getirilmişti. Özellikle Mondros Ateşkes Anlaşması'nın 7 ve 24. maddeleri, İtilaf Devletleri'nin Osmanlı topraklarında istedikleri yerleri işgal etmelerine zemin hazırlamıştı.

Sevr Antlaşması: I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan devletlere imzalatılmış olan barış antlaşmalarının şartları Paris Barış Konferansı'nda hazırlanmıştı. Fakat bu konferans sırasında, Osmanlı Devleti'nin paylaşımı konusunda İtilaf Devletleri arasında anlaşmazlıklar çıktı. Bu yüzden Osmanlı Devleti ile yapılacak olan barış antlaşması ileri bir tarihe ertelendi. Ancak 1920'ye gelindiğinde hâlâ bir barış antlaşması imzalanmamıştı. Bu süreç içerisinde ise Türk milleti örgütlenmeye ve işgallere karşı direnmeye başlamıştı. Misak-ı Milli'nin ilanı ve BMM'nin açılması gibi gelişmeler üzerine; İtilaf Devletleri temsilcileri San Remo Konferansı'nda 18-26 Nisan 1920 tarihinde bir araya gelerek, Osmanlı Devleti ile yapılacak anlaşmanın şartlarını hazırladılar. Hazırlanan antlaşma metni, Paris'te Osmanlı heyetine verildi. Cevap için bir ay süre tanınan heyet, anlaşma şartlarını çok ağır bulduğunu açıklayarak antlaşma metnini kabul etmedi. Bu gelişme üzerine İngilizlerin desteğindeki Yunan ordusu, 22 Haziran 1920'de harekete geçerek Bursa, Balıkesir ve Uşak'ı işgal etti. 20 Temmuz 1920'den itibaren de Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli işgal edildi. İngilizler de Mudanya ve Bandırma'ya asker çıkardı. Yaşanan gelişmeler karşısında Osmanlı devlet adamları, önerilen antlaşmanın kabul edilmesine karar verdiler. Fakat anayasaya göre antlaşmanın Meclis'in onayından geçmesi gerekiyordu. Mebusan Meclisi kapalı olduğu için Padişah Vahdettin ve Sadrazam Damat Ferit Paşa, eski komutan ve nazırlardan oluşan bir Saltanat Şûrası 22 Temmuz 1920 tarihinde toplandı. Toplanan şûra üyelerinden yalnız Topçu Feriki Rıza Paşa, Sevr Antlaşması'nın maddelerinin çok ağır şartlar taşıdığını ileri sürerek imzalanmasına karşı çıktı.

Hadi Paşa, Rıza Tevfik ve Reşat Halis'den oluşan bir Osmanlı heyeti Paris'e giderek, Sevres (Sevr) kasabasında antlaşmayı imzaladı.

433 maddeden oluşan antlaşmanın bazı maddeleri şunlardır: 1. Doğu Trakya ve Batı Anadolu, Yunanlara verilecekti. 2. Anadolu'nun doğusunda bir Ermenistan ve Kürdistan kurulacaktı. 3. Mardin, Urfa, Antep ve Suriye Fransızlara bırakılacak; Adana'dan Kayseri ve Sivas'a kadar olan bölge Fransız nüfuzunda olacaktı. 4. Aydın ve Çine Çayı'ndan itibaren Batı Anadolu, İtalyanlara bırakılacaktı. 5. Arap toprakları, İngiltere ve Fransa'nın mandası altına alınacaktı. 6. Boğazlar uluslararası bir komisyon tarafından yönetilecekti. 7. Kapitülasyonlardan tüm İtilaf Devletleri yararlanacaktı. 8. Mecburi askerlik kalkacak ve sadece 50 bin 700 asker bulunacaktı. 9. İstanbul başkent olarak kalacak ancak Türkler anlaşma şartlarına uymazsa İstanbul da ellerinden alınacaktı.

Sevr Antlaşması'nın yürürlüğe girebilmesi için meclis onayından geçmesi gerekiyordu. Fakat Mebusan Meclisi dağıtılmış olduğu için bu mümkün olmamıştı. Doğal olarak bu antlaşma, yasal dayanaktan yoksundu ve millî iradeye aykırıydı. Antlaşma BMM tarafından reddedildi. Antlaşmayı imzalayanlar ve onaylayanlar vatan haini ilan edildi.

6) Millî Mücadele'nin batı, güney ve doğu cepheleri hakkında bilgi veriniz.

Doğu Cephesi: I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Rusya'da çıkan ihtilal sonucunda Çarlık rejimi yıkılarak Sovyet Rusya kurulmuştu. Yeni kurulan rejim ülke içinde otoritesini sağlamlaştırmaya uğraşırken, Brest Litovsk Antlaşması'nı imzalamış ve savaştan çekilmişti. Bu antlaşmaya göre Anadolu'da işgal ettiği yerleri boşaltmış, hatta 93 Harbi'nde ele geçirdiği Kars, Ardahan ve Batum'u (Elviye-i Selase) Osmanlı Devleti'ne bırakmıştı. Kafkasya'da oluşan bu otorite boşluğundan yararlanan Ermeniler, merkezi Erivan olan bir Ermenistan Devleti'ni 28 Mayıs 1918 tarihinde kurdu. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra yapılan barış konferanslarına, İtilaf Devletleri tarafından Ermeni temsilcileri de çağrıldı. ABD Başkanı Wilson, Paris Barış Konferansı'nda İtilaf Devletleri'ne bir plan sundu. Bu plana göre Doğu Anadolu Bölgesi'nde bağımsız bir Ermeni devleti kurulacak ve bu devletin Akdeniz ile Karadeniz'e bağlantısı sağlanacaktı. Büyük Ermenistan düşünüşünü gerçekleştirme zamanının geldiğini düşünerek harekete geçen Ermeniler, Erzurum ve Van'a saldırarak köy ve kasabaları yakmaya ve Türkleri öldürmeye başladılar. Bu saldırıların artarak devam etmesi üzerine, Doğu Anadolu'nun Ermenilerin eline geçmesini önlemek için, Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. Kazım Karabekir Paşa'nın 15. Kolordu Komutanı olarak Erzurum'a gelmesinden sonra bu cemiyet daha da güçlendi.

İtilaf Devletleri tarafından, Sevr Antlaşması'na Ermeni Devleti'nin kurulmasını öngören bir madde konuldu. Bundan cesaret alan Ermeniler saldırılarını artırdılar. Bu gelişmeler yaşanırken BMM Hükûmeti, 15. Kolordu Komutanlığını Doğu Cephesi Komutanlığına dönüştürerek başına Kazım Karabekir'i atadı. BMM'nin aldığı karar üzerine harekete geçen Kazım Karabekir Paşa, Sarıkamış ve Kars'ı Ermenilerden kurtardı. İlerleyişini sürdüren Türk ordusunun Gümrü'ye yaklaşması üzerine Ermeniler barış istediler.

2 Aralık 1918 tarihinde imzalanan Gümrü Barış Antlaşması'nın önemli bazı maddeleri şunlardır: 1. Ermenistan BMM'yi tanıyacaktı. 2. Kars, Sarıkamış, Kağızman, Iğdır ve Oltu BMM Hükûmeti'ne bırakılacaktı. 3. İsteyen Ermeniler Türkiye'ye göç edebilecekti.

Bu barış antlaşması BMM Hükûmeti'nin uluslararası alanda sağladığı ilk askerî ve siyasi başarıdır. Doğu Anadolu üzerindeki her türlü isteklerinden vazgeçen Ermeniler, böylelikle Sevr Antlaşması'nın kendilerine tanıdığı haklardan da vazgeçti.

Güney Cephesi: Fransa işgalindeki Antep, Urfa, Maraş ve Adana'da bölge halkı topyekûn bir direniş göstermiştir. Maraş'ta Sütçü İmam, Antep'te Şahin Bey, Urfa'da Ali Saip bu mücadelelerde kahramanlaşan kişilerdir. Önce Maraş sonra da Urfa, halk direnişi sonucu işgalden kurtarılmıştır. Antep ve Adana ise işgalden kurtulamamış, Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra 20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara Antlaşması ile Anadolu'nun güneyi Fransızlardan temizlendi. TBMM; 1921'de Antep'e Gazi, 1973'te Maraş'a Kahraman, 1984'te Urfa'ya Şanlı unvanlarını verdi.

Batı Cephesi: 1919 yılının Temmuz ve ağustos aylarında yapılan İzmir, Balıkesir ve Alaşehir kongrelerinde Kuva-ı Milliye'nin insani ve maddi yönden desteklenerek ortak bir cephe oluşturulması kararlaştırılmış ve böylece Batı Cephesi oluşturulmuştur. İtilaf devletleri, gizli antlaşmalarla Batı Anadolu'yu İtalya'ya vaat etmişler, ancak güçlü bir İtalya görmek istemedikleri için, Paris Konferansı'nda İzmir ve çevresini Yunanlara vermeye kalkışınca araları açılmıştır. Yunanlar, Mebusan Meclisi'nin Misak-ı Milli'yi yayınlamasının ardından Sevr'i Türklere zorla kabul ettirmek için İngilizlerin desteğiyle Batı Anadolu'da ilerlemeye başlamışlar ve 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmeleri üzerine önce Kuva-i Milliye birlikleri, daha sonra da düzenli ordu birlikleri mücadeleye girişmiştir. Böylece Millî Mücadelenin kaderini belirleyen şiddetli savaşlar bu cephede yapılmıştır. İtilaf devletleri desteğindeki Yunanistan'ın, Meclis-i Mebusan'ın, Misak-ı Milli'yi kabul etmesinin ardından Türklere zorla Sevr Antlaşması'nı kabul ettirmek için 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal edip Batı Anadolu'da ilerlemeye başlaması üzerine; önce Kuvva-ı Milliye birlikleri, başta Çerkez Ethem emrindeki Kuvva-ı Seyyâre olmak üzere daha sonra da Düzenli Ordu birlikleri mücadeleye girişmiştir. Böylece Millî Mücadelenin neticesini belirleyecek olan asıl önemli muharebe ve mücadeleler bu cephede gerçekleştirilmiştir.

I. İnönü Muharebesi: Düzenli Türk ordusunun Batı Cephesi'nde Yunan ordusu ile yaptığı ilk savaştır. Yunan ordusu'nun 6 Ocak 1921'de başlattığı taarruzun başlıca sebebi, seçimlerden sonra kurulan yeni hükümetin İtilaf Devletleri'nin güvenini kazanmak için yeni bir harekâta ihtiyaç duymasıydı. Yunanlar ayrıca düzenli ordu birliklerine tâbi olmak istemeyen Çerkes Ethem Ayaklanması'nın yarattığı bunalımdan yararlanarak henüz kurulmuş olan düzenli Türk ordusunun daha fazla güçlenmesine fırsat vermek istemiyorlardı. Batı Cephesi Komutanı Albay İsmet (İnönü) Bey Yunan birliklerini İnönü mevzilerinde karşılamaya karar vermiştir. Yunan ordusu 9 ve 10 Ocak günlerinde İnönü mevzilerinde gerçekleşen şiddetli çarpışmaların ardından hezimete uğratılmıştır. I. İnönü olarak adlandırılacak muharebenin en çetin günü 10 Ocak olmuş, Türk kuvvetleri yorgun bir hâlde cepheye yetiştikleri hâlde kendilerinden beklenmeyecek şiddette, büyük bir inat ve kararlılıkla savaşarak Yunanların iradesinin çökmesine sebep olmuşlardır. I. İnönü Savaşı askerî bakımdan mütevazı ölçekte de olsa nihai zafere inancı ve Büyük Millet Meclisi'nin prestijini arttırmıştır. Zafer için ordu, orduyu yaratmak için zaferin gerektiği durumda, bu iki ucu bir araya getirmiştir. Bundan böyle vergi toplama ve askere alma işlemleri daha düzenli bir hal almış, BMM bu zaferin kazandırdığı prestijle 20 Ocak 1921'de Teşkilât-ı Esasiye Kanunu adıyla yeni bir anayasa yapmıştır. Yunan tarihçi Psirikis I. İnönü Muharebesini değerlendirirken, "...1921 Ocak başında, Yunan askerinin Anadolu cephesinde yeni bir harekâta geçmesine karar verildi. Yeni harekâtın amacı, Orta Doğu'da İngilizlerin siyasetinin devamını sağlayacak koşulları oluşturmaktı... Bu sebeple de harekât, İstanbul – Musul – Bağdat demiryolu hattı doğrultusuna yöneldi. Taarruz Eskişehir yönünde gerçekleşti. Bazı demiryolu hatlarının işgalinden sonra, Yunan askeri 10 Ocak 1921'de I. İnönü Savaşı ile durduruldu... Ocak 1921'deki (Yunan ordusu'nun) başarısızlığı İngilizleri zor durumda bırakmıştır. Fransa ve İtalya açıkça Sevr'in yeniden gözden geçirilmesini istemeye

başlamışlardır. Yunanistan'da da hükümet krizi meydana gelmiştir" demektedir. Nitekim gelişmelerin akabinde İtilaf Devletleri durumu bir kez daha gözden geçirmeyi, Sevr'i kabul ettirebilmek için bazı hükümleri yumuşatmayı, bunun için de Londra'da bir konferans toplamayı kararlaştırmışlardır. Ruslarla Moskova ve Afganistan ile dayanışma antlaşması yapılmıştır.

II. İnönü Muharebesi: Yunan ordusu'nun 23 Mart 1921'de Bursa üzerinden Eskişehir, Uşak üzerinden Afyon yönünde giriştiği taarruzun başlıca nedeni I. İnönü Savaşı'nda kaybettiği prestijini kurtarmak, Eskişehir - Kütahya – Afyon stratejik bölgesini ele geçirerek Yunan Cephesi'ni İzmir'den İzmit'e kadar kesintisiz bir demiryolu zinciriyle birleştirmek ve Türk ordusunun daha fazla güçlenmesine fırsat vermemektir. Batı Cephesi Komutanı İsmet (İnönü) Bey Eskişehir'in kuzeybatısına yığınak yapmış, Yunan birliklerini yine İnönü mevzilerinde karşılamaya karar vermiştir. Bu mevziler ilk muharebeden bu yana daha da sağlamlaştırılmışlardır. Eskişehir yönünde iki koldan ilerleyen Yunan kuvvetleri, cephenin ilk hattındaki Türk birlikleriyle savaşarak 27 Mart'ta İnönü mevzilerine yanaşmışlardır. İsmet Bey; "II. İnönü Savaşı tam bir askerî harekettir. Yunanlar bu savaşta, bizim iki İnönü savaşı arasında toplayıp tanzim edebildiğimiz kuvvetten iki üç misli fazla bir kuvvetle harekâta giriştiler" demiştir. Fakat Türkler de I. İnönü Savaşı'na nazaran daha hazırlıklıdır. 28 Mart'ta şiddetli bir taarruz başlamış, 28, 29 ve 30 Mart günlerinde dehşetli muharebeler yaşanmış, Türk ordusunun başarılı mücadelesi neticesinde Yunan birlikleri geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Diğer taraftan Yunan ordusu'nun Güney Cephesi'ne yaptığı taarruz gelişme göstermiş, Afyon'u işgal eden Yunan kuvvetleri Çay-Bolvadin hattına kadar ilerlemişlerdir. Güney Cephesi birliklerinin Aslıhanlar'daki Yunan kuvvetlerine yaptıkları taarruz sonuç vermemiş, Yunanlar Dumlupınar mevzilerine yerleşmişlerdir. I. ve II. İnönü gibi savunma savaşlarında başarılı olmuş olan Türk ordusunun Aslıhanlar ve Dumlupınar'daki taarruz girişiminde başarılı olamayışı Türk ordusunun taarruz için henüz hazır olmadığını ortaya koymuştur. II. İnönü Zaferi BMM'de ve Anadolu'da sevinçle karşılanmış, İsmet Bey 31 Mart 1921'de pašalığa yükseltilmiştir. Kaldı ki Mustafa Kemal Paşa, İsmet Bey'in İnönü'nde sadece düşmanı değil, milletin makûs kaderini yendiğini ifade etmiştir. Türk ordusunun kendisinden sayıca ve silahça çok üstün olan Yunan ordusu'nu dize getirmesi ulusun TBMM Hükümeti'ne olan güvenini arttırmış, İtilaf Devletleri Türk - Yunan Savaşı'nda tarafsız olduklarına dair bir bildiri yayınlamışlardır. Fransa TBMM Hükümeti ile görüşmelere başlamış ve Zonguldak'tan çekilmiştir. İtalyanlar askerlerini çekmeyi vaat etmişlerdir. İngiltere Malta Adası'ndaki Türk tutukluların bir kısmını bırakmıştır. İngiliz Generali Harington, Mustafa Kemal Paşa'yla görüşmek için girişimlerde bulunmuş, Yunanistan ise işgali altında bulundurduğu Kocaeli Bölgesi'nden çekilmiştir.

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri: Yunan taarruzunun birinci evresini oluşturan Kütahya - Eskişehir Harekâtı ile Yunanlar, Kütahya civarında toplanmış olan Türk ordusunu yok etmeyi, bu ordudan arda kalanların takibini gerçekleştirmeyi ve Eskişehir'deki asıl Türk ikmal merkezlerini işgal etmeyi hedeflemişlerdir. 13 Temmuz'da Afyon, 17-18 Temmuz'da Kütahya ve 19 Temmuz'da Eskişehir Yunan askeri tarafından işgal edilmiştir. Ancak bundan sadece iki gün sonra, yani 21 Temmuz'da Türk Ordusu gerilemesini durdurarak geri dönmüştür. Eskişehir'in hemen dışında Yunan ordusunu şaşırtmayı umarak büyük bir cesaret ve kararlılıkla taarruz etmeye başlamıştır. Ancak Yunan ordusunun manevraları sebebiyle Türk Ordusu Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmeye karar vermiştir. Esasen II. İnönü Savaşı'ndan sonra genel seferberlik gerçekleştirmiş olan Yunan ordusu insan, tüfek, makineli tüfek ve top sayısı bakımından Türk Ordusu karşısında önemli bir üstünlük ele geçirmiş durumdaydı. Türk

ordusunun silahları çok çeşitli ve cephanesi yetersizdi. Gelişmeleri yakından izlemiş olan Mustafa Kemal Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya gerekli durumda Sakarya'nın doğusuna çekilebileceğini işaret etmiştir. Bu şekilde Yunan ordusu ile araya büyük bir mesafe koyularak ordunun güçlendirilmesi için zaman kazanmak istenilmiştir. Ayrıca Sakarya Nehri'nin doğusu savunma gerçekleştirmek için uygun bir bölgeydi. Diğer taraftan Yunan ordusu çekilen Türk kuvvetlerini izlediği takdirde ikmal merkezlerinden uzaklaşmış olacak, susuz bir bölgede gücünü kaybedecekti. Eğer Türk ordusunu takip etmeyip yeni bir düzenlemeye giderse, o takdirde de Türk ordusuna zaman kazandırmış olacaktı. İsmet Paşa'nın 22 Temmuz'da çekilme emri vermesi üzerine, Türk Ordusu 25 Temmuz 1921 akşamı büyük bir kısmıyla ve savaşa yeteneğinin tamamını koruyarak Sakarya'nın doğusuna çekilmiş ve bu harekât sırasında Yunanlara hemen hiçbir şey kaptırılmadı.

Sakarya Meydan Muharebesi: Kral Konstantin, hazırlıklarını tamamlayan Yunan ordusuna “Ankara'ya!” emrini verdi. 23 Ağustos 1921 sabahı Yunan ordusunun saldırısı ile Sakarya Meydan Muharebesi başladı. Bütün cephe boyunca çok şiddetli savaşlar oldu.

100 kilometrelik bir cephe üzerinde süren savaşlar sırasında, Türk cephesi yer yer kırılmış, cephenin yönü kuzey-güney doğrultusundan, doğu-batı yönüne dönmüştü. Top sesleri Ankara'dan duyulur hâle geldiğinde Yunan süvari öncü birlikleri de Polatlı'ya kadar ilerlemişti. Bunun üzerine Başkomutan Mustafa Kemal, orduya şu emri verdi: “Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O sath, bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça, terk edilemez...”. Bu emir ve strateji gereği Türk mevzileri birçok noktada kırıldığı halde, her alan ısrarla savunuldu. Kaybedilen her hattın gerisinde yeni bir savunma hattı oluşturuldu. Düşmanın ilerleyişi yavaşladı ve durdu. 22 gün ve 22 gece devam eden savaş, 13 Eylül 1921'de Türk ordusunun zaferi ile sonuçlandı.

Mustafa Kemal Paşa'nın “Sakarya Melhame-i Kübrası” olarak nitelediği bu savaşın kazanılmasında, en küçük rütbeden en üst rütbedeki askerlere; özellikle de Fevzi Paşa ve Başkomutan Mustafa Kemal'e kadar herkesin büyük bir payı vardır. Öyle ki; bu savaşta askerlerine cesaret vermek için ön saflarda vuruşan 350 subay şehit düşmüştür. Bu nedenle Sakarya Meydan Muharebesi'ne “Subay Savaşı” da denir. Yunanlar bu savaşın sonunda saldırı güçlerini kaybettiler ve savunmaya çekildiler. Böylece Türklerin 1683'te Viyana önlerinden başlayan geri çekiliş dönemi de son buldu. 19 Eylül 1921'de TBMM tarafından Başkomutan Mustafa Kemal'e, kanunla “Mareşal” rütbesi ve “Gazi” unvanı verildi. Sakarya Zaferi'nin dış politikada da çok önemli sonuçları oldu. Kafkas Cumhuriyetleri ile Kars Antlaşması yapılırken, Fransızlarla da Ankara Antlaşması imzalandı.

Büyük Taarruz: 26 Ağustos 1922 sabahı saat 05.30'da Türk topçularının ateşiyle başladı. Mustafa Kemal savaşı Kocatepe'den yönetiyordu. Ani baskın şeklinde gelişen bu taarruz karşısında şaşırان Yunanlar geri çekilmeye başladı. 27 Ağustos'ta Türk ordusu Afyon'a girdi. “Bu mevzileri tutan Yunan askerlerini Türkler dört beş ayda yerlerinden atarlarsa bir günde aldıklarını iddia edebilirler.” diyen bir İngiliz kurmayını raporunun aksine, buraları ele geçirmek Türk askerinin birkaç saatini almıştı. Yunan ordusu, Dumlupınar mevzilerine çekildi (Harita 2.8). 30 Ağustos'ta 200 bin kişilik Yunan ordusu Dumlupınar'da kuşatıldı. Burada yapılan meydan savaşının komutasını Başkomutan Mustafa Kemal, bizzat üzerine alıp savaşı yönetti ve düşmanın büyük kısmı Türk ordusu tarafından imha edildi. Bu nedenle Dumlupınar'da yapılan bu savaşa “Başkomutanlık Meydan Muharebesi” adı verildi. Yenilen Yunan ordusunun arta kalanları İzmir'e doğru hızla çekilmeye başladı. Yunan ordusu kaçarken

Türk köylerini ve kasabalarını yakıyor, insanları katlediliyordu. Mustafa Kemal, karargâhını kurduğu Çal köyünde ordu komutanlarıyla durumu değerlendirdi ve 1 Eylül'de tarihe geçen ünlü buyruğunu verdi: "Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, İleri!" Türk askerleri 9 Eylül 1922 sabahı İzmir'e girdi. Dört yılın ardından yeniden Kadifekale'de Türk bayrağı dalgalanmaya başladı. 11 Eylül'de Bursa kurtarıldı. 18 Eylül'de Batı Anadolu düşmandan tamamen temizlendi. Başkomutan Mustafa Kemal'in teklifi üzerine, üstün hizmetlerinden dolayı Fevzi Paşa'ya da Mareşallik rütbesi verildi.

7) Misak-ı Millînin maddeleri ve niteliği hakkında bahsediniz.

Yapılan seçimler sonucu 12 Ocak 1920'de İstanbul'da Mebusan Meclisi açılmış ve başkanlığına Celalettin Arif seçilmiştir. Meclis'te kurulan Felah-ı Vatan (Vatanın Kurtuluşu) Grubu, Sivas Kongresi'nde esasları belirlenen Misak-ı Milli kararlarını Meclis'te onaylamıştır.

28 Ocak 1920'de kabul edilen kararlar şöyledir; Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandığı sırada işgal edilmemiş Osmanlı toprakları milli sınır olarak kabul edilmiştir ve milli sınırlar içinde vatan bir bütündür, bölünemez. Arap memleketlerinin geleceği, halkın özgür bir şekilde vereceği oylarla belirlenecektir. Elviye-i Selase (Kars, Ardahan, Batum)'nin durumu referandumla (halk oylaması) belirlenecektir. Batı Trakya'nın hukuksal durumu halk oylamasıyla belirlenecektir. İstanbul ve Boğazların güvenliği sağlandıktan sonra dünya ticaretine açılacaktır. Ülkemizdeki azınlıklara komşu ülkelerdeki Müslümanlara verilen haklar kadar hak verilecektir. Düyun-ı Umumiye ve kapitülasyonlar kaldırılmalıdır.

Kararlar içerisinde milli egemenlikten bahsedilmemiştir. Her anlamda bağımsızlık bilincine erişilmiştir. Vatan sınırları çizilmiştir. Millî Mücadelenin kesin sınırları belirlenmiştir. Millî Mücadele, hukuksal bir zemine oturtulmuş ve meşruluk kazanmıştır.

8) TBMM'nin açılış sürecindeki gelişmeleri yazınız.

Mebusan Meclisi dağıtıldıktan sonra Mustafa Kemal, yaptığı çağrıyla Ankara'da yeni bir meclisin açılacağını ve bunun için seçimlerin yapılacağını, Mebusan Meclisi üyelerinin de bu meclise katılabileceğini bildirdi. TBMM'nin açılış konuşmasını Meclisin en yaşlı üyesi Sinop Milletvekili Şerif Bey (76 yaşında) yapmıştır. Daha sonra yapılan seçimde Mustafa Kemal başkan seçilmiştir. TBMM'nin 24 Nisan 1920'deki önergesine göre; TBMM'nin üzerinde hiçbir güç yoktur. Hükümet kurmak gereklidir. Geçici bile olsa bir hükümet başkanı tanımak ya da padişah vekili atamak, ortaya çıkarmak uygun değildir. Hükümet işlerini meclisin içinden seçilen ve meclise karşı sorumlu olan bir heyet yürütecektir. Meclis başkanı, bu heyetin de başkanı olacaktır. Yasama ve Yürütme yetkileri Meclise aittir. Padişah ve halife, baskı ve zordan kurtarıldıktan sonra meclisin düzenleyeceği yasalar içinde yerini alacaktır.

TBMM'nin açılmasıyla yeni bir Türk Devleti kurulmuştur. Ulusal güçler tek çatı altında toplanmıştır. Ulusal egemenliğin sağlanması yolunda büyük bir adım atılmıştır. Sivas Kongresiyle oluşturulan Temsil Heyeti görevlerini Meclise devretmiştir. I. TBMM, kurucu bir meclistir. Sıfırdan anayasa yapan Meclisler kurucu meclistir. I. TBMM'de 1921 Anayasasını yani Teşkilat-ı Esasiye'yi yaparak kurucu meclis özelliği göstermiştir. Olağanüstü yetkilere sahip, güçler birliği ilkesiyle çalışan bir meclistir. İhtilalcı bir meclistir. Çünkü işgal kuvvetlerine karşı ulusal bağımsızlık, saltanata karşı ulusal egemenlik mücadelesi vermiştir.

9) I. Meclis ve II. Meclis arasındaki farklardan bahsediniz.

23 Nisan 1920'de kurulan TBMM, güç şartlar altında hem millet egemenliğini sağlamış hem de Millî Mücadeleyi yönetmişti. Ancak büyük işler başaran bu meclis artık yıpranmıştı ve meclisin yenilenmesi gerekiyordu. Millî Mücadele'nin başlarında millî birliği bozacağı endişesiyle her türlü partililik faaliyetinden uzak durulması kararlaştırılmıştı. Herkesin ortak amacı düşmanı yurttan atmak ve yurttan bağımsızlığı sağlamaktı. 23 Nisan 1920-1 Nisan 1923 tarihleri arasında görev yapan I. Meclis'te toplumun her kesiminden, değişik görüşlere sahip milletvekilleri bulunmaktaydı. Fakat yaşanan bazı gelişmeler farklı görüşlerdeki milletvekillerinin gruplaşmalarına neden olmuştu. Mecliste gruplaşmaların ortaya çıkması üzerine Mustafa Kemal Paşa kendine yakın milletvekilleriyle birlikte Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nu kurdu. Bu gruba I. Grup denildi. Bunun dışında kalan milletvekillerinin oluşturduğu gruba da II. Grup adı verildi. Millî Mücadele Dönemi'nde Meclis'te yaşanan fikir ayrılıkları büyük zaferin kazanılmasının ardından, özellikle saltanatın kaldırılmasından sonra, daha net bir şekilde ortaya çıkmıştı. Mustafa Kemal, Millî Mücadele sürecinde yıpranan Meclis'in yenilenmediği takdirde, millet ve memleketin ağır sorumluluklar gerektiren işlerini yürütmenin mümkün olamayacağını düşünüyordu. Anayasaya göre de milletvekili seçimlerinin yapılması zamanı gelmişti. Bütün bu gelişmelerin sonucunda TBMM, 1 Nisan 1923'te seçimlerin yenilenmesine karar verdi.

1923'te yapılan seçimlerde II. Grup ciddi bir varlık gösteremedi ve çoğunluğu, Mustafa Kemal'in kurduğu I. Grup (Halk Fırkası) elde etti. 11 Ağustos 1923'te toplanan II. Meclis'in ilk faaliyetlerinden biri, 23 Ağustos 1923'te Lozan Barış Antlaşması'nı onaylamak oldu. Böylece tarihsel süreç içinde Millî Mücadeleyi yürüten ve vatanın kurtuluşu için görevini yapan Birinci TBMM görevini tamamlamış oldu. 1 Nisan 1923'te seçimlerin yenilenmesinden sonra İkinci TBMM olarak anılan meclis, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin millî ve laik yapısını güçlendirecek inkılapların yasal zeminini hazırlayacak önemli adımları atan görevler üstlendi.

10) Cumhuriyetin ilan sürecinden ve gerekçelerinden bahsediniz.

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu düzenlemesi ile ilgili bir komisyon kurmuş ve yakın çevresine cumhuriyetin ilan edileceğini hissettirmişti. Avusturyalı Neue Freie Presse gazetesinin muhabiri ile 22 Eylül 1923'te yaptığı mülakatta yeni devletin rejiminin cumhuriyet olacağını açıkça ilan etmesi, cumhuriyetin ilanını önceden gösteren emareler idi. Bazı siyasi gelişmeler ve sistem tartışmaları Mustafa Kemal Paşa'nın bu amacı gerçekleştirmesine fırsat tanımıştır. Sistem üzerine yaşanan tartışmalar Millî Mücadele'yi yürüten I. TBMM'nin uyguladığı rejimden kaynaklanıyordu. Zira bu meclis, meclis hükümeti sistemi uygulamıştı. Uygulama sırasında meclis başkanı fiilen devlet başkanlığı görevini de üstlenmişti. Bu sisteme göre İcra Vekilleri Heyeti'nin her bir üyesinin ayrı ayrı oylama ile meclis tarafından 348 seçilmesi hükümet kurulmasını zorlaştırmaktaydı. Millî Mücadele'deki olağanüstü şartların bir ürünü olan bu meclis hükümeti sistemi de artık işlemez olmuştur.

Nitekim bu sistemden kaynaklanan bunalım 25 Ekim 1923'te İcra Vekilleri Heyeti'nin istifasıyla ortaya çıktı. İcra Vekilleri Heyeti-i Başkanı ve Dahiliye Vekili Fethi Bey'in Dahiliye Vekilliğinden ayrılması üzerine seçimlere gidilmişti. Meclis Dahiliye Vekilliğine Sabit Beyi seçmiştir. Ayrıca Ali Fuat Paşa'nın istifasıyla boşalan meclis ikinci başkanlığına da Rauf Bey seçilmiştir. Bu seçimlerin sonuçlarından hoşlanmayan ve kendisi için bir güvensizlik olarak değerlendiren Mustafa Kemal Paşa, 25 Ekim'de Fethi Bey hükümetini Çankaya'da toplayarak, bütün İcra Vekilleri Heyetinin istifa etmesini istemiştir. Ayrıca kurulacak yeni heyette bu hükümetten hiçbir kimsenin görev almaması yönünde karar alınmıştır. Fethi Bey hükümetinin

istifasının ardından muhalefete yeni bir Heyet-i Vekile, hükümet kurulması imkânı bırakılmıştır. Ancak 28 Ekim akşamına kadar hükümet kurulamaması ve sorunun çözülememesi üzerine bir bunalım ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, Çankaya'ya yakın arkadaşlarını davet etmiş ve kabine bunalımından çıkmanın yolunu “Yarın cumhuriyet ilan edeceğiz!” diyerek göstermiştir. Mustafa Kemal Paşa'yı ziyarete gelenler içerisinde sadece İsmet Paşa Çankaya köşkünde kalmış ve 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu üzerindeki değişikliklere dair önceden yapılan çalışmayı gözden geçirmişlerdir. Buna göre, TEK'in birinci maddesine “Devletin idare şekli Cumhuriyettir.” ifadesi eklenmiştir. Ayrıca, bu anayasanın 3, 8, 9. maddeleri yeniden düzenlenmiştir.

29 Ekim 1923'teki Halk Fırkası Grubu'nda tekrar hükümet kurma çabası gösterilmiş ise de başarısız olunmuştur. Bunun üzerine, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğine başvurulması yönünde bir karar alınmıştır. Mustafa Kemal Paşa da hazırladığı TEK, anayasa değişikliklerine dair metni fırka grubuna sunmuştur. Fırka Grubu tarafından kabul edilen bu metin, Anayasa Komisyonu tarafından kısa bir görüşmeden sonra “müstacelen ve derakap müzakeresi” teklifi ile meclis gündemine getirilmiştir. TEK'in 1, 2, 4, 10, 11, 12. maddelerinde değişiklik öngören bu kanun teklifi fazlaca bir tartışmaya maruz kalmadan kabul edilmiştir. Böylece devletin idare şekli değişmiş Türkiye Devleti'nin rejimi Cumhuriyet olmuştur. Yine, aynı gün yapılan ve oturuma katılan 158 mebusun oybirliği ile Mustafa Kemal Paşa cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ardından 30 Ekim'de İsmet Paşa Cumhuriyetin ilk hükümetini kurmuş ve Fethi Bey meclis başkanı olmuştur.

11) Saltanatın ve hilafetin kaldırılmasındaki nedenleri ile sürecini açıklayınız.

Saltanatın Kaldırılması: Millî Mücadele yıllarında hem İstanbul Hükümeti'nin hem de Ankara'da TBMM Hükümeti'nin olması, ülke yönetiminde ikilik oluşturmuştu. Millî Mücadele yıllarında öncelikle vatanın kurtarılması amaçlandığından, bu meselenin çözümü nihai zaferin kazanılmasından sonraya bırakılmıştı. Büyük Taarruz sonucu Anadolu'da Yunan işgali sona erdirilmiş, İtilaf Devletleri ile 11 Ekim 1922'de Mudanya Ateşkes Anlaşması imzalanmıştı. Böylece ülkenin tek siyasi gücü fiilen TBMM Hükümeti olmuştu. İtilaf Devletleri, İsviçre'nin Lozan kentinde toplanacak olan barış konferansına TBMM'nin yanı sıra İstanbul Hükümeti'ni de davet ettiler. İstanbul Hükümeti de Ankara'ya barış konferansına birlikte katılmayı teklif etti. Bu teklife karşı Atatürk derhâl şu cevabı gönderdi: “Barış konferansında Türkiye Devleti yalnız ve ancak TBMM Hükümeti tarafından temsil olunur.” Oluşan bu durum TBMM Hükümeti'ni ülkedeki siyasi ikilik sorununu çözme yönünde harekete geçmeye zorladı. Ülkenin tek siyasi otoritesi olan TBMM Hükümeti'nin bu fiilî durumunu resmî hâle getirmek için TBMM üyeleri tarafından bir kanun teklifi hazırlandı. Bu kanun teklifi, saltanat ve halifeliğin birbirinden ayrılmasını ve saltanat makamının kaldırılmasını içeriyordu. Fakat meclisteki bazı üyeler bu teklife karşı çıktılar. Kanun teklifini komisyonlara havale ederek zaman kazanmaya çalıştılar. Meclisteki havanın gerginleştiğini gören Atatürk'ün yaptığı konuşmayla 1 Kasım 1922'de TBMM, saltanatın kaldırılmasına ilişkin kanun teklifini kabul etti. Böylece saltanat kaldırıldı ve Osmanlı Devleti son buldu. Halifelik makamı ise Osmanlı hanedanına bırakılmak şartıyla siyasi yetkisinden ayrılmış olarak yerinde kaldı. Saltanatın kaldırılmasıyla TBMM Hükümeti, Türk Milleti'nin tek temsilcisi olduğunu dünyaya ilan etti. Egemenlik TBMM'nin, dolayısıyla millî iradenin eline geçti. Saltanatın kaldırılması millî egemenlik anlayışının kökleşmesini sağladı. Bu anlayış, cumhuriyete giden yolu açtı. Saltanatın kaldırılması, Atatürkçü düşüncenin cumhuriyetçilik ilkesi doğrultusunda Millî Mücadele'yi yapan I. TBMM'nin yaptığı tek inkılap olmuştur.

Hilafetin Kaldırılması: Hz. Muhammed'in vefatından sonra İslam toplumunun dinî ve siyasi liderine "Halife" unvanı verilmişti. Halifeler, Dört Halife Dönemi'nde bir nevi seçimle belirlenmişti. Fakat daha sonra, Emeviler ve Abbasiler dönemlerinde halifelik saltanata dönüşmüştü. Halifelik, 1517'de Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethetmesiyle Osmanlı hanedanına geçti. Osmanlı padişahları, Yavuz Sultan Selim Dönemi'nden itibaren halifeliği üstlenerek İslam dünyasında yapıcı ve birleştirici bir rol oynadılar. Özellikle Osmanlı Devleti'nin gerileme ve dağılma dönemlerinde halifelik unvanı daha öne çıkarılmış, böylece İslam dünyasının sömürgeci saldırılar karşısında bir arada tutulması hedeflenmişti. Fakat zaman içerisinde yaşanan gelişmelerle birlikte, halifeliğin siyasi etki alanının sınırlı olduğu görüldü. Özellikle Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sırasında, milliyetçilik akımının etkisiyle, bazı Müslüman toplumlar Osmanlı Devleti'nden ayrılmak için başkaldırdılar. Bu durum, halifelik makamının siyasi etkisini kamuoyunun gözünde küçülttü. 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılması ile Osmanlı Devleti sona ermiş oldu. Fakat halifelik makamına dokunulmadı. Siyasi yetkilerinden soyutlanmış olarak Osmanlı hanedanına bırakılan halifelik makamı, bilhassa cumhuriyetin ilanından sonra, yapısı ve hedefleri belirginleşmeye başlayan yeni devlet yapısı ile çelişmeye başladı.

Son Halife Abdülmecid Efendi'yi her ne kadar TBMM seçmiş olsa da Abdülmecid Efendi'nin kendisini meclisin üzerinde görmesi ve meclisi denetim altına almak istemesi millî egemenliğe ters düşmekteydi. Ayrıca devlet yönetiminde hem Cumhurbaşkanı hem de Halife'nin olması, devletin yapısında ikilik meydana getirmekteydi. Tüm bunlarla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin millî bir devlet olması ve laik bir sisteme hazırlanması, milletlerarası ve dinî nitelikler barındıran halifelik makamının yeni rejimle uyşamayacağını gösterdi. Halifeliğin kaldırılmasında, halifeliğin cumhuriyet düşüncesine ters düşmesi yanında dönemin siyasi şartları da etkili oldu. Özellikle yeni rejime ters düşen bazı siyasi isimlerin İstanbul'da Halife etrafında yoğunlaşması, Cumhuriyet yönetimini bu konuda harekete geçirdi. 3 Mart 1924'te dönemin Urfa Milletvekili Şeyh Saffet Efendi ve 53 arkadaşının verdiği kanun teklifi TBMM tarafından kabul edildi ve böylece halifelik makamı kaldırıldı. Halifeliğin kaldırılması ile birlikte Halife Abdülmecid Efendi ve bütün Osmanlı hanedanı yurt dışına çıkarıldı. Sonuçta devlet sisteminde var olan ikilik kaldırıldı ve ileriki yıllarda yapılacak olan inkılapların önü açıldı. Laik yönetimi geçmede önemli bir adım daha atıldı. Aynı gün TBMM'ye sunulan kanun tekliflerinin kabulü ile Erkan-ı Harbiye Reisliği ile Şer'iyeye ve Evkaf Vekâletleri de kaldırıldı. Böylece ordu ve din işleri siyasetten ayrıldı. Bu düzenlemelerin en önemli sonucu Türkiye Cumhuriyeti'nin işleyişinde din görevlilerinin ve askerlerin siyaset içinde söz sahibi olmaları önlenmek istenmesiydi. Bu da devletin laikleşme ve sivilleşmesi doğrultusunda atılan bir adımdı.

12) Atatürk döneminde çok partili hayata geçiş denemelerinden bahsediniz.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası: Millî Mücadele boyunca ülkeyi işgalden kurtarmak için birlikte çalışan bazı komutanlar ve milletvekilleri arasında kazanılan zafer sonrası devletin ve toplumun alacağı şekil konusunda fikir ayrılıkları baş gösterdi. Saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyet'in ilanı sonrasında bu fikir ayrılıkları daha da arttı. Halk Fırkası içinde başlayan muhalefet, en çok devletçilik ve inkılapçılık ilkelerinin uygulanma şekline karşı çıkıyordu. Millî Mücadele'nin lider kadrosundan; Kazım Karabekir, Rauf (Orbay), Dr. Adnan (Adıvar), Refet (Bele) ve Ali Fuat (Cebesoy) Cumhuriyet Halk Fırkasından istifa ederek 17 Kasım 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını kurdular.

Partinin kurulması sırasında Mustafa Kemal'in isteği üzerine meclisin çıkardığı bir yasayla askerlik mesleğini yapanların milletvekili olmaları yasaklandı. Böylece ordu siyaset dışı bırakıldı. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının parti tüzüğünde cumhuriyet ilkesi, liberalizm ve demokrasi benimsenmiş dinî inançlara saygılı olduğu belirtilmişti. Partinin kurucuları, yeniliklerin zaman içinde kendiliğinden gerçekleşmesi gerektiği görüşündeydiler. Ancak fırka kısa bir zaman içinde Cumhuriyet'in ilanına ve hilafetin kaldırılmasına muhalif olanların toplandığı bir merkez olarak rejimi tehdit edici bir oluşum hâline geldi. Cumhuriyet'e ve gerçekleştirilen inkılaplara karşı olanların kışkırtmaları sonucu, doğu illerinde karışıklıklar çıktı. Karışıklıkların çıkmasında partinin bölge teşkilatlarına mensup bazı kişilerin bulunduğu gerekçesiyle parti Takrir-i Sükûn Kanuna dayanılarak 3 Haziran 1925 tarihinde kapatıldı. Böylece Cumhuriyet tarihinin ilk muhalefet partisi kapatıldı ve çok partili hayat kesintiye uğramış oldu.

Serbest Cumhuriyet Fırkası: Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra çok partili yaşama geçiş için atılan ikinci adım Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasıdır. 1930 yılına gelindiğinde birçok alanda inkılap yapılmış ve hayata geçirilmişti. Fakat ülkede tek bir parti olduğu için siyasi rekabetin olmaması dışarıdan Türkiye'ye karşı bakışı olumsuz etkiliyordu. Tek partili yönetim, eleştiri ve denetim eksikliği nedeniyle görevini tam olarak yerine getiremiyordu. 1929 yılında bütün dünyayı etkisi altına alan Dünya Ekonomik Bunalımı yaşanmış ve Türkiye de bu bunalımdan etkilenmişti. Tüm bu gelişmelerin ardından ülke yönetiminde farklı insanlardan oluşan yeni bir kadronun, baş gösteren sıkıntıların çözümünde faydalı olabileceğine inanan Mustafa Kemal, çok partili sisteme geçiş için bir deneme daha yapmaya karar verdi. Fakat kurulacak partinin mevcut düzen içinde muhalefet etmeli ve iktidara geldiğinde cumhuriyet rejimini ortadan kaldırmaya çalışmamalıydı. Bu amaçla yakın arkadaşı olan Fethi (Okyar) Bey'i yeni bir parti kurmaya ikna etti.

Cumhurbaşkanı olarak tarafsız kalacağını söyledi. Yeni partiye güven sağlamak için çocukluk arkadaşları olan milletvekillerinin hatta kız kardeşi Makbule Hanım'ın da bu partide görev almasını istedi. Serbest Cumhuriyet Fırkası, Cumhuriyet Dönemi'nin ikinci muhalefet partisi olarak 12 Ağustos 1930'da İstanbul'da kuruldu. Partinin kurucuları, Cumhuriyet'e bağlı ve laik düşünceden yana olan kişilerdi. Fakat parti örgütlenmeye başladığında Cumhuriyet'e, laik düşünceye ve inkılaplara karşı olanlar, partinin örgütlerinde görev almaya başladılar. 7 Eylül 1930'da İzmir'de ve sonrası başka yerlerde yapılan parti mitinglerinde bu durumun bütün açıklığıyla ortaya çıkması üzerine bu gelişmelerden ürken Fethi (Okyar) 17 Kasım 1930'da partiyi feshetti. Serbest Cumhuriyet Fırkası, 18 Aralık 1930'da resmen kapatıldı. Yaşanan olumsuz gelişmeler ve 1930'larda II. Dünya Savaşı tehlikesinin ortaya çıkması nedeniyle, Atatürk zamanında bir daha çok partili rejim denemesi yapılmadı.

13) Medeni Kanun hakkında veriniz.

Medeni Kanun, toplum hayatını düzenleyen hukuk kuralları olup aile, eşya, borçlar ve mirasla ilgili hakları içermektedir. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat dönemiyle birlikte modern ve laik hukuk sistemini kurmaya yönelik yapılan en önemli düzenlemelerden biri medeni hakları düzenleyen Mecellenin kabulü olmuştur. Eşya ve borçlar hukuku alanları esas alınarak hazırlanmış aile ve miras hukuku hükümlerine yer verilmemiştir. Cumhuriyet rejiminin benimsenmesiyle Mecelle yerine yeni bir medeni kanun hazırlanması yoluna gidilmiştir. Ancak yeni bir kanunun hazırlanmasının zaman alacağı için batı ülkelerinin medeni kanunları incelenerek Türkiye koşullarına uygulanacak bir medeni kanun arayışına girilmiştir. Mustafa

Kemal Paşa ve dönemin Adalet Vekili Mahmut Esat (Bozkurt) Bey'in yönlendirmesiyle İsviçre Medeni Kanunu'nun aktarma yoluyla alınması ve Türk Medeni Kanunu olarak kabul edilmesi kararlaştırılmıştır. İsviçre Medeni Kanunu'nun seçilmesinde demokratik, laik, anlaşılması kolay, sosyal içerikli ve Avrupa'da en son düzenlenen medeni kanun olmasının yanında Adalet Vekili Mahmut Esat Bey'in İsviçre'de hukuk eğitimi görmüş olmasından dolayı bu kanunu çok iyi bilmesi de etkili olmuştur. Türk Medeni Kanunu'nun hazırlanması için hukukçu milletvekillerinden, akademisyen, yargıç ve avukatlardan oluşan 26 kişilik bir komisyon kurulmuştur. Komisyon İsviçre Medeni Kanunu'nu Türkçeye çevirerek yeni bir kanun taslağı hazırlanmış ve Türk Medeni Kanunu adıyla 17 Şubat 1926 tarihinde TBMM'de kabul edilmiştir.

Türk Medeni Kanunu şeriata dayalı hükümler yerine laik bir düzenleme getirirken kadın haklarını da güvence altına almıştır. Sosyal yaşamda kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik önemli bir adım olmuştur. Kanunla aile hayatıyla ilgili evlenme/boşanma işleri düzenlenmiştir. Devlet tarafından yapılacak resmî nikah sistemi benimsenmiş ve tek eşle evlilik koşulu getirilmiştir. Kadınlara istediği kişi ile evlenme hakkı tanınırken kadınlara da boşanma isteğinde bulunma hakkı verilmiştir. Ayrıca miras konusunda da kadın-erkek eşitliği getirilmiştir.

Çok uzun yıllar uygulanan 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu, 22 Kasım 2001'de TBMM'de kabul edilen Yeni Türk Medeni Kanunu ile 2012 yılından itibaren yürürlükten kaldırılmıştır.

14) Türk Alfabesinin kabul edilmesinin süreçlerinden bahsediniz.

Tanzimat döneminde başlayan alfabe tartışmaları, II. Meşrutiyet ilan edildikten sonra doğan özgürlük ortamının da etkisiyle artarak devam etmiştir. Arnavutluk'ta 1909 yılında Latin alfabesine geçilmesi ile Hüseyin Cahit, Celal Nuri, Abdullah Cevdet ve Kılıçzade Hakkı gibi Batıcılık fikrine inanan aydınlar, alfabede ıslah yerine daha köklü bir değişikliğin yapılması gerektiğini savunmaya başlamışlardır. Bu aydınlar Arap alfabesinin Türklüğe ve Müslümanlığa ait bir yazı olmadığını, Türklerin daha önce başka yazılar da kullandığını Arap alfabesinin de sonradan alındığını belirterek bir an önce Latin alfabesine geçilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Buna karşın, bu dönemde Dr. Milaslı İsmail Hakkı Bey, Süleyman Nazif, Rezaizade Mahmut Ekrem gibi aydınlar da alfabede ıslahat yapmanın daha yararlı olacağını savunmuşlardır. İttihat Terakki Partisi döneminde Harbiye Nazırı olan Enver Paşa'nın inisiyatifi ile askerî yazışmalarda, harflerin ayrı ayrı yazılması (huruf-ı munfasıla) yöntemine dayanan mevcut alfabede bir ıslahat yapılmıştır. Ancak I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla tekrar eski usul yazışma yöntemine dönmüştür. Bu dönemde alfabe tartışmaları alfabede ıslahat ve Latin alfabesinin kabul edilmesi ikileminde savaş yılları boyunca sürmüştür.

Yeni Türk Devleti kurulduktan sonra da alfabe konusundaki tartışmalar genişleyerek devam etmiştir. Alfabe sorunu eğitimin yaygınlaştırılması ve millileştirilmesi ekseninde dile getirilmiştir. Bu dönemde tartışmanın boyutu alfabede ıslahat yerine bir an önce Latin alfabesine geçilmesi gerektiği yönünde olmaya başlamıştır. Türkiye'de alfabe değişikliğine doğru gidişin ilk önemli adımı uluslararası rakamların 20 Mayıs 1928 tarihinde TBMM'de kabul edilmesi olmuştur. 23 Mayıs 1928 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın talimatıyla birçok batı ülkelerinde kullanılan Latin alfabe örneklerini inceleyerek yeni Türk alfabesini belirlemek üzere bir dil heyeti kurulmuştur. Üç ay gibi kısa bir sürede hazırlanan yeni alfabe Mustafa Kemal Paşa tarafından 9-10 Ağustos 1928 gecesi Sarayburnu'nda Gülhane Parkı'nda kamuoyuna tanıtılmıştır. Harf inkılabının uygulanması için bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra kanun, TBMM'de 1 Kasım 1928 günü kabul edilmiştir. Yeni Türk alfabesini kamuoyuna

bizzat Mustafa Kemal Paşa kendisi tanıtmak amacıyla Tekirdağ'dan Kayseri'ye uzanan çok uzun bir yurt gezisine çıkmıştır. Ayrıca gazeteler başta olmak üzere bütün yaygın ve örgün eğitim kurumları ile kamu kurumlarının tüm olanakları da kampanyaya dâhil edilmiştir. Yeni alfabeyi tanıtan broşürler ve kitapçıklar yayımlanmıştır. Yeni alfabeyi daha kolay öğretmek amacıyla Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Şefi Zeki Üngör tarafından harfler marşı bestelenmiştir. Orkestra, Ankara'nın Ulus ve Kızılay meydanlarında verdiği konserlerle yeni alfabeyi halka tanıtmıştır. Tabelalar, reklamlar, tarifeler, mühürler, ulaşım araçlarının adları yeni harflerle basılarak halk günlük işlerini sürdürebilmek için yeni alfabeyi öğrenmek zorunda bırakılmıştır. Yeni alfabeyi halka öğretmek amacıyla 1 Ocak 1929'da Millet Mektepleri açılmıştır. Kısa sürede okuma-yazma bilenlerin sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır.

15) Lozan Antlaşması sonrasında arta kalan sorunlardan bahsediniz.

Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh!" düşüncesini kendisine ilke edinen Türkiye, toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına kastedilmesi durumunda savaştan kaçınmayacağını yaşanan çeşitli dış politik gelişmeler de göstermiştir. Bu konuda Atatürk, komşu ve çevre ülkelerle sürekli olumlu diplomatik ilişkiler kurmaya özen göstermiştir. Atatürk Dönemi Türk dış politikasında belirlenen öncelikler iki ana bölüme ayrılır: 1923-1930 yılları arası dış politika öncelikleri Lozan Barış Konferansı'ndan kalan sorunları çözmeye yöneliktir. 1930-1938 yılları arasındaki Türk dış politikasının önceliklerinde ise 1930'lu yıllarda Almanya ve İtalya'nın saldırgan ve yayılcı politikaları sonucu yaklaşan II. Dünya Savaşı tehlikesine karşı alınacak tedbirler önem kazanmıştır. Türkiye güvenliğini sağlamaya yönelik bölgesel ittifaklar kurarken 1932 yılında da Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur.

Yunanistan: Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Türk-Yunan ilişkilerinde belirleyici olan iki ana sorun, nüfus mübadelesi ve Patrikhane Meselesi olmuştur. Lozan Barış Antlaşması'yla, 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan önce İstanbul'da yerleşik olan Rumlar ve Batı Trakya'daki Türkler dışında kalan, Türkiye'deki Rumların ve Yunanistan'daki Türklerin mübadelesi kararlaştırıldı. Ancak Yunanistan, İstanbul'da mümkün olduğu kadar fazla sayıda Rum bırakmak istiyordu.

Bu amaçla İstanbul içinde yaşayan bütün Rumları da kapsayacak şekilde Lozan Barış Antlaşması'nı değerlendirirken, Yunanistan 30 Ekim 1918'den önce geçici de olsa İstanbul'a gelen her Rum'u yerleşik sayarak mübadeleden ayrı tutmak istiyordu. Türkiye ise "yerleşik" düşüncesini İstanbul'da sürekli oturanlar için geçerli olacağını belirtiyordu. Yunanistan ayrıca, Batı Trakya'daki Türklerin, Balkan Savaşları sırasında geldiklerini ileri sürerek onları da mübadeleye tabi tutmak istiyordu. Etabli (yerleşik) sorunu, Milletler Cemiyetine taşıdı ancak bir sonuç elde edilemedi. Yunanistan'la yeni bir savaşın eşiğine gelindiği bir dönemde 10 Haziran 1930'da Ankara'da imzalanan bir antlaşmayla yerleşme tarihlerine bakılmaksızın İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türklerinin hepsi "yerleşik" sayıldılar. Türk-Yunan antlaşmanın imzalanmasında İtalya'da Mussolini liderliğinde kurulan faşist yönetimin saldırgan ve yayılcı politikasının getirdiği tehlikenin de etkisi oldu. Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türk-Yunan ilişkilerini etkileyen bir diğer sorun ise Patrikhane meselesidir. 1924'te Patrik seçilen VI. Konstantinos Arapoğlu, Bursa doğumluydu ve 1921'de İstanbul'a gelmişti. Dolayısıyla mübadeleye tabi idi. Bu yüzden Türkiye bu duruma itiraz etti. Yunanistan meseleyi Uluslararası Lahey Adalet Divanına götürmeye çalışırken, Türkiye Patrikhane konusunun bir iç sorun olduğunu ve bu nedenle iç işlerine müdahale edilmesine izin vermeyeceğini belirtti. Türkiye'nin kararlı tutumu karşısında Konstantinos Arapoğlu istifa etti

ve yerine mübadeleye tabi olmayan Vasilios Yeorgiadis patrik seçildi. Yaşanan bu süreç içinde Patrikhanenin Türk kanunlarına bağlı olduğu, evrensel (ekümenik) statüsünün tanınmayacağı ve dinî bir meseleden dolayı Türkiye'nin iç işlerine karışılmayacağı mesajı güçlü bir şekilde verilmiş oldu.

Nüfus mübadelesi sorununun çözülmesinden sonra Yunanistan Başbakanı Venizelos, Türkiye'yi ziyaret etti ve 30 Ekim 1930'da Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması imzalandı. 1934'te Venizelos, Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterdi. Böylece Türkiye ve Yunanistan arasında kurulan dostluk ve iş birliği ortamı, 1950'li yıllarda başlayacak olan Kıbrıs meselesinin ortaya çıkmasına kadar devam etti.

İngiltere: Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türk-İngiliz ilişkilerini belirleyen en temel sorun, Musul'un durumunun ne olacağıydı. Kerkük ve Süleymaniye şehirlerini de içine alan Musul vilayeti, XIX. yüzyılın sonlarından itibaren, petrolün bir enerji kaynağı hâline gelmesiyle birlikte daha da önem kazanmıştı. İngiltere, I. Dünya Savaşı'nın sonunda, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasından sonra antlaşma hükümlerine aykırı şekilde Musul'u işgal etti. Türkiye, Misak-ı Millî sınırları içinde yer alan Musul'u geri alabilmek için Lozan'da büyük bir uğraş vermişti. Ancak barışın tehlikeye girmesi nedeniyle, Musul meselesinin Türkiye ile İngiltere arasında ikili görüşmelere bırakılması kabul edilmişti. Buna göre taraflar dokuz ay boyunca meseleyi çözmek üzere aralarında görüşecekler, bir çözüme ulaşılamadığı takdirde sorun Milletler Cemiyeti tarafından çözülecekti. Taraflar arasında ikili görüşmeler 19 Mayıs 1924'te İstanbul'da Haliç Konferansı adı altında başladı. Türkiye, Musul ve Kerkük bölgesinin Türk sınırları içinde kalmasının haklı gerekçelerini ortaya koyup taleplerinde ısrar ederken, İngiltere ise bu fikre yanaşmadığı gibi, Hakkâri ilinin nüfusunun çoğunluğunun Nasturi olduğunu ileri sürerek bu bölgenin de Irak sınırları içinde olması gerektiğini savundu. İngiltere'nin asıl amacı Musul ile ilgili kararların alınmasında meseleyi Milletler Cemiyetine götürmekti. Bu yüzden görüşmelerden bir sonuç elde edilemedi ve mesele Milletler Cemiyetine taşındı. Türkiye, bölgenin kaderinin bölge halkının oylarıyla (plebisit) belirlenmesi yönünde bir teklif sunmuştu. Fakat İngiltere, Milletler Cemiyeti içindeki gücünü kullanarak, "Bölge halkının cahil olduğu ve sınır işlerinden anlamayacağı" şeklinde bir itirazda bulundu. Türkiye Milletler Cemiyetine üye olmadığı için alınan kararlara etki edemiyordu. Bu yüzden Milletler Cemiyetinde Türkiye'nin öneri ve itirazları dikkate alınmadı. 16 Aralık 1925'te yapılan toplantıda Milletler Cemiyeti, Musul'un Irak'a bırakıldığını ilan etti. Türkiye kararı tepkiyle karşıladı. İngiltere ile ilişkiler gerildi ve yeni bir savaşın eşğine gelindi. Savaş hazırlıklarına başlanacağı sırada iç politikada yaşanan olumsuz gelişmeler ve iç güvenlik sorunları yaşatan olayların ortaya çıkması nedeniyle Türkiye, Milletler Cemiyetinin kararını kabul etmek zorunda kaldı. Böylece iç politik olayların getirdiği mecburiyetten dolayı Misak-ı Millî 'den taviz verilmek zorunda kalındı. 5 Haziran 1926'da Türkiye ve İngiltere, Ankara Antlaşması'nı imzaladı.

Musul, Kerkük ve Süleymaniye, İngiliz mandası altında olan Irak'a bırakılacaktı. Hakkâri Türkiye'ye bırakılarak Türkiye-Irak sınırı çizilecekti. Irak, Musul'dan elde edeceği petrol gelirlerinden %10'unu 25 yıllığına Türkiye'ye verecekti. Türkiye 1931'den başlayarak 1950'ye kadar 20 yıl boyunca Irak petrol aidatından hissesine düşen 3,5 milyon sterlini Irak'tan aldı. 1926'da Musul konusunda varılan çözümden sonra Türk-İngiliz ilişkileri gelişmeye başladı. 1929'da İngiltere'nin Akdeniz Filosunun İstanbul'u ziyareti, ilişkilerde yumuşama sürecini artırdı. 1936'da İngiltere Kralı VIII. Edward'ın Atatürk'ü ziyareti, ilişkileri olumlu yönde çeviren büyük bir gelişme oldu.

Fransa: Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türkiye ile Fransa arasındaki ilk sorun Türkiye-Suriye sınırının tespiti olmuştur. Fransa'nın mandası altındaki Suriye ile Türkiye arasındaki sınırın çizilmesi için bir karma komisyon kurulması kararı alınmıştı. Komisyon ancak 1925 Eylül'ünde kurulabildi. Uzun tartışmalar sonucu Türkiye-Suriye sınırı komisyonca belirlenmiş olsa da Fransa bunu imzalamayı geciktirdi. Türkiye ile İngiltere arasındaki Musul anlaşmazlığının çözümünden sonra, karma komisyonun aldığı karar 30 Mayıs 1926'da imzalanan Türkiye-Fransa Dostluk ve İyi Komşuluk Anlaşması'yla kabul edildi.

Türkiye ile Fransa arasındaki bir başka sorun da Osmanlı'dan kalan borçların ödenmesi konusunda yaşandı. Osmanlı Devleti'nin en fazla borçlandığı ülke Fransa idi. Borçların ne kadar süre içinde ve hangi ülkenin parasıyla ödeneceği tartışmaları ancak 13 Haziran 1928'de imzalanan bir antlaşmayla belirlendi. Türkiye'deki yabancı okullar sorunu, Türk-Fransız ilişkilerini etkileyen bir diğer meseleydi. Türk hükûmetinin hazırladığı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na göre, yabancı okulların tümünde Türkçe, tarih ve coğrafya dersleri Türk öğretmenler tarafından ve Türkçe okutulacaktı. Fransa'nın bu duruma ısrarlı itirazlarına rağmen Türkiye, konuyu iç meselesi sayarak tutumundan hiçbir ödün vermeden uygulamalarına devam etti. Fransa ile yaşanan diğer anlaşmazlık konusu ise, ulaştırma alanında, Adana-Mersin demir yolunun millileştirilmesi sırasında yaşandı. Bir Fransız şirketi tarafından işletilen demir yolu satın alınmak istendi ancak Fransa'nın itirazlarıyla karşılaşıldı. Bütün bu itirazlara rağmen Haziran 1929'da Adana-Mersin demir yolu, Türkiye tarafından satın alındı. Hatay'ın statüsü konusu, Türkiye ile Fransa arasında yaşanan önemli bir sorun oldu. 1936'da Fransa'nın, kendi mandaterliği altında bulunan Suriye'ye bağımsızlık vermesinden sonra Hatay sorunu başladı. Hatay'ın 1939'da Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmasıyla mesele son buldu.

16) Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sırasındaki tutumu ve savaşa katılımı hakkında bilgi veriniz.

I. Dünya Savaşı sırasında iki düşman grup ama üç farklı ideoloji (Faşizm, Komünizm ve Kapitalizm) birbirleriyle kıyasıya bir savaşa tutuşmuşlardı. Türkiye birbirleriyle savaşan iki grup tarafından da II. Dünya Savaşı'nın içine çekilmek istendi. Türkiye uyguladığı dış politika sayesinde II. Dünya Savaşı'na girmemeyi başardı. 1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'yı işgali ile II. Dünya Savaşı fiilen başladı. Türkiye tarafsız olduğunu duyurdu. Kasım 1942'de savaşın seyri değişmeye başladı. Stalingrad'da Alman ilerleyişi durduruldu. Kuzey Afrika'da da Almanlar yenildi ve Müttefik kuvvetler İtalya'ya asker çıkardılar. Savaşın kısa sürede bitirilmesi için Müttefikler, Balkanlar üzerinden Almanya'ya yeni bir cephe açmak istediler. Ayrıca Kızıl Ordu'nun ve dolayısıyla komünizmin Doğu Avrupa'ya girmesini de önlemiş olacaklarını düşünüyorlardı. Bunun için Türkiye'nin savaşa girmeye ikna edilmesi gerekiyordu. İngiltere Başbakanı gizlice Adana'ya gelerek Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile 30 Ocak 1943 tarihinde görüştü. Aralık ayında da ABD Başkanı ve İngiltere Başbakanı ile İsmet İnönü arasında Kahire Görüşmeleri oldu.

İsmet İnönü, Türk ordusunun asker ve malzeme yetersizliğini öne sürerek Türkiye'yi savaşa sokmak yerine zaman kazanmayı tercih etti. Şubat 1945'te toplanan Yalta Konferansı'nda savaştan sonra kurulacak olan dünya sisteminin nitelikleri belirlendi. Bu sistemi yürütecek uluslararası bir örgütün kurulması kararı (Birleşmiş Milletler) alındı. 1 Mart 1945'te kadar Almanya ve müttefiklerine savaş ilan edecek devletlerin de kurucu üyeliğe alınacağı açıklandı. Türkiye de bu gelişmeler üzerine 23 Şubat 1945'te Almanya'ya savaş ilan etti.

17) Demokrat Parti iktidarındaki önemli iç politika gelişmelerinden bahsediniz.

14 Mayıs 1950 seçimleriyle başlayan Demokrat Partinin iktidarı kesintisiz olarak on yıl devam etti ve 27 Mayıs 1960 yılındaki askerî darbeyle sona erdi. Bu süreç boyunca CHP ana muhalefet partisi görevini üstlendi. DP genel başkanlığını yürüten Celal Bayar, 14 Mayıs seçimlerinden sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü cumhurbaşkanı oldu. Celal Bayar, DP genel başkanlığından istifa ederek görevini Adnan Menderes'e bıraktı. Bu on yıllık süreçte DP genel başkanlığını Adnan Menderes, CHP genel başkanlığını ise İsmet İnönü sürdürdü. DP iktidarının ilk yıllarında 18 Temmuz 1932 tarihli genelge ile başlayan ezanın Türkçe okunması uygulamasına 16 Haziran 1950'de son verildi. Bu tarihten sonra ezanın okunuşu aslına döndürüldü. Yine aynı dönemde halkı kışkırtmak amaçlı Atatürk heykellerine yapılan saldırılar üzerine 25 Temmuz 1951'de Atatürk'ün manevi şahsiyetini korumak için Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun çıkarıldı. İnşaatı yarım kalan Anıtkabir tamamlandı ve 1953'te Atatürk'ün naaşı geçici olarak konulduğu Etnografya Müzesinden alınarak törenle ebedi istirahatgâhı olan Anıtkabir'e nakledildi. Köy Enstitüleri 1954'te öğretmen okullarına dönüştürüldü. DP döneminde ekonomide önemli gelişmeler yaşandı. Bu dönemde devletçi ekonomi anlayışından liberal ekonomiye geçiş yapıldı. Bunun sonucu olarak 1950'den 1954'e kadar geçen süreçte Türkiye ekonomisinde kalkınmanın yaşandığı bir dönem oldu. Ekonomide tarım sektörüne öncelik verildi. DP, sanayide de özel sektöre dayalı bir siyaset uyguladı. Ekonomiyi geliştirmek için yabancı sermaye teşvik edildi. Bu amaçla 1951'de Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarıldı.

Dış politikada ise Sovyet Rusya tehlikesi karşısında ABD'nin desteğini sağlamaya devam edildi. Truman Doktrini ve Marshall Planı yardımlarından sonra NATO'ya üye olundu. Böylece Türkiye siyasi olarak yüzünü tamamen Batı'ya çevirdi. 2 Mayıs 1954'te yapılan genel seçimlere Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi, Türkiye Köylü Partisi ve İşçi Partisi katıldı. 1954 seçimlerinin ardından DP, oylarını önemli ölçüde artırarak iktidarını devam ettirdi.

DP iktidarı döneminde olumlu gelişmeler yaşanırken iç ve dış politikada olumsuz gelişmeler de ortaya çıktı. Dış politikada; Kıbrıs Meselesi ve 6-7 Eylül Olayları'nın yaşanması büyük sıkıntılara yol açtı. DP iktidarı döneminin ortalarından itibaren ülkede ekonomik sıkıntılar baş gösterdi. İktidar ve muhalefet arasında yaşanan gerilimler tırmandı. İktidar ve muhalefet çatışmasının en şiddetli olduğu dönemde DP, 1958 yılında yapılacak seçimleri erkene aldı ve seçimlerin 27 Ekim 1957'de yapılacağını duyurdu. DP'nin erken seçime gitmesinin başlıca nedenleri; muhalefet partileri arasındaki iş birliği arayışları, DP içinde yaşanan çekişmeler, üniversite olayları, ordu içindeki cuntacı hareketlenmeler ve ekonomide yaşanan sıkıntılardı. Altı ay öne alınan seçimleri DP kazandı, ancak diğer seçime göre muhalefet bu seçimden güçlenerek çıkmıştı. DP % 48,6 oy oranı ile 424 milletvekili çıkardı. Bu dönemde de DP kadrolarında ciddi bir değişiklik olmadı. TBMM, 2 Kasım 1957'de Celal Bayar'ı 413 oyla üçüncü kez cumhurbaşkanı seçti. 1958'de Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Köylü Partisi birleşip Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) adını aldı. Hürriyet Partisi de CHP'ye katıldı. Muhalefet partilerinin birleşme yoluna gitmesi, iktidar-muhalefet ilişkilerini daha da sertleştirdi. Muhalefetin birleşmesi üzerine DP öncülüğünde Vatan Cephesi kuruldu. Kuruluş amacı, iktidarın halk tabanını genişletmek ve halkın desteğini sağlamak olan Vatan Cephesine üye olanların isimleri radyodan her gün halka duyuruldu. Bu durumu hükûmetin aleyhine kullanan muhalefetin kışkırtmasıyla ülkedeki siyasî gerginlik arttı. Siyasal gerginliği azaltmak ve istikrarı sağlamak isteyen hükûmet 18 Nisan 1960'ta DP milletvekillerinden oluşan ve olağanüstü yetkilere sahip Tahkikat Komisyonu'nu kurdu. Komisyon ülkenin istikrarını

bozacak her türlü yıkıcı faaliyete müdahale etme yetkisine sahip olacaktı. Komisyon, kararlarına uymayan yıkıcı faaliyette bulunanlara hapis cezası verme yetkisine de sahip olacaktı.

27 Mayıs 1960'ta Millî Birlik Komitesi adlı bir cunta yapılanması, Türk Silahlı Kuvvetler adına millî iradeyi hiçe sayarak ülke yönetimine el koydu. DP üyeleri tutuklandı, anayasa ve meclis feshedildi. Tüm siyasi faaliyetler askıya alındı.

18) 1921, 1924, 1961 ve 1982 anayasaları arasındaki farklardan bahsediniz.

1921 Anayasası: 20 Ocak 1921 tarihinde anayasa konusu üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasıyla Teşkilat-ı Esasi denen anayasa kabul edildi.

1921 Anayasası olarak da anılan Teşkilat-ı Esasi'nin genel özellikleri aşağıdaki gibidir: 1. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. 2.Yasama, Yürütme ve Yargı yetkileri, milletin tek ve gerçek temsilcisi olan TBMM'de toplanır. Kuvvetler/Güçler Birliği uygulaması vardır. 3.Türkiye Devleti, TBMM tarafından idare olunur. 4.Meclis Başkanı, İcra Vekillerinin ya da başka bir deyişle Meclis hükûmetinin de başkanıdır. Türk tarihinde saltanat henüz kaldırılmamakla birlikte “egemenliğin millete ait olduğu” ilk anayasadır ve Osm. Devleti yerine Türkiye Devleti adı kullanılmıştır. 29 Ekim 1923'te Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu eklenmiş. Kuramsal ve kurumsal manada İslam esasları dikkate alındığından laik bir özelliğe sahip değildir. 20 Nisan 1924'te önemli değişiklikler yapılarak 1924 Anayasası yürürlüğe kondu.

1924 Anayasası: Millî Mücadelenin zaferle sonuçlanması ve Cumhuriyet rejiminin benimsenmesiyle savaş yıllarında olağanüstü ortamda hazırlandığı için kısa ve çoğu yönden eksikleri olan 1921 Anayasası'nın değiştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla uzmanlardan ve milletvekillerinden oluşan bir anayasa hazırlamıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda modern bir devletin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte yapılan anayasa Teşkilat-ı Esasiye Kanunu adıyla 20 Nisan 1924'te TBMM'de kabul edilmiştir. Altı bölüm ve yüz beş maddeden oluşan 1924 Anayasası ile devletin kuruluşu, organları ve bunların işleyişi düzenlenirken hak ve özgürlüklerle ilgili hükümlere de yer verilmiştir. 1924 Anayasası'nda kuvvetler birliği ilkesinin benimsenmesine devam edilmiştir. Yargının bağımsız mahkemeler tarafından kullanılacağı kabul edilmiştir. Yeni anayasada devletin bir Cumhuriyet, egemenliğin de kayıtsız, şartsız ulusa ait olduğu belirtilmiştir. Anayasada devletin resmî dilinin Türkçe, dininin de İslam olduğuna yer verilmiştir. Ancak laik devlet ve toplum düzenini kurmaya yönelik Halifelik kaldırılıp Şeriye ve Evkaf Vekâlet'ine son verilirken devletin dininin anayasada belirtilmesi bir çelişki yaratmıştır. Anayasada 10 Nisan 1928'de bir değişiklik yapılarak “devletin dini İslam'dır” maddesi çıkarılmıştır. Anayasaya laik bir nitelik kazandırılmıştır. 1960 askerî darbesi ile yürürlükten kaldırılan 1924 Anayasası'nda zaman içinde biçim ve esaslarla ilgili yedi kez değişikliğe gidilmiştir. En kapsamlı değişiklik 5 Şubat 1937 tarihinde yapılmıştır. Altı ilke anayasaya dâhil edilerek devletin temel nitelikleri haline getirilmiştir. Böylece anayasanın ikinci maddesi “Türkiye Devleti, cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçıdır” olarak değiştirilmiştir.

1961 Anayasası: Başlangıç bölümü dışında 157 esas ve 22 geçici madde olarak düzenlendi. Anayasa metninde “Genel esaslar, Temel Hak ve Ödevler, Cumhuriyetin Temel Kuruluşu (Yasama, Yürütme, Yargı) Çeşitli Hükümler ve Son Hükümler” olmak üzere altı kısım yer aldı. Teşkilât-ı Esasi'ye yerine “Anayasa” tabiri kullanıldı. İkinci Meclisin yani Cumhuriyet Senatosu'nun oluşturulması, Anayasa Mahkemesi'nin ve Yüksek Yargıçlar Kurulu'nun kurulması, Devlet Planlama Teşkilatı'nın oluşturulması, basın ve üniversite özerkliğinin tam

olarak sağlanması gibi önemli düzenlemeler anayasada yer aldı. 1961 Anayasasının en dikkat çekici özelliklerinden birisi de Atatürk'ün altı ilkesinin Anayasa metninden çıkarılmış olmasıydı. Bunun yerine Anayasanın başlangıç kısmında milletin direnme hakkından söz edilmiş, Türk milliyetçiliğinden geniş şekilde söz edilmiş, milli egemenlik ve Atatürk devrimlerine bağlılıktan ayrıntılı şekilde bahsedilmişti. Ayrıca 1924-1934 yılları arasında çıkarılan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik niteliğini korumayı amaçlayan sekiz kanunun Anayasa'ya aykırı olduğunun ileri sürülemeyeceği belirtilmişti.

Bu kanunlar Anayasa'nın 153 maddesinde yer almıştı. Bunlar: "Öğretimin Birleştirilmesi, Şapka Giyilmesi, Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması, Medeni Kanun'un Evlenme ve Nikâha İlişkin Hükmü, Uluslararası Rakamların Kabulü, Yeni Türk Harflerinin Kabulü ve Uygulanması, Bazı Lakap ve Unvanların Kaldırılması Hakkındaki Kanun, Bazı Kisvelerin Giyilmesini Yasaklayan Kanun'du." 1961 Anayasası bireysel hak ve özgürlükleri genişleten bir anayasa idi. Ancak anayasa aynı zamanda DP dönemine tepki anayasası idi. İktidar yetkileri yasama ve yargı arasında bölündü. Böylece iktidarın ülke yönetiminde tam muktedir olması zorlaştırıldı. Ayrıca yeni anayasada Millî Güvenlik Kurumu gibi askerî vesayetın taşıyıcısı yeni kurumlar da oluşturuldu. 27 Mayıs'ı gerçekleştiren askerler ömür boyu "tabii senatör" yapılarak bu senatoda yer aldı. Ayrıca bu meclisin üzerinde kanunları denetleyen bir Anayasa Mahkemesi kuruldu. Yeni Anayasa, 9 Temmuz 1961 tarihinde halkoyuna sunuldu. Halk yeni anayasayı %61,5 evet oyuyla kabul etti. Bu Türkiye'de bir anayasa için yapılan ilk halkoylamasıydı.

1982 Anayasası: 12 Eylül Askerî Darbesi'nin kurucu ekibi olan MGK üyeleri ülkede yaşanan kaos ortamının, terör faaliyetlerinin sebebini 1961 anayasasının eksikliğine bağlamış askerî darbe öncesi verilen uyarı mektubunda vurguladıkları gibi mevcut anayasanın toplumsal ve siyasal sorunları çözecek bir mekanizma oluşturamadığını iddia etmiştir. MGK üyeleri ülkenin bir daha benzer kaos ortamına düşmemesini sağlamak ve bir önceki anayasada oluşan boşlukları düzenlemek yeni bir Anayasa hazırlama sürecini, 27 Ekim 1980 yılında "Anayasa Düzeni Hakkında Kanunu" ile başlatmış, bu yasal düzenlemeye dayanarak MGK ve Danışma Meclisi üyelerinden oluşan bir Kurucu Meclis oluşturmuştur.

Yeni bir Anayasa yapmakla görevlendirilen Danışma Meclisi, 23 Kasım 1981 tarihinde bir Anayasa Komisyonu oluşturmuş ve anayasa yapım sürecini başlatmıştır. Komisyonun hazırlamış olduğu taslak metin 17 Temmuz 1982 tarihinde Danışma Meclisine sunulmuş ve burada yapılan görüşmeler sonucunda kabul edilen bu metin 18 Ekim 1982 tarihinde MGK üyelerince son şekli verilerek halk oylamasına sunulmuştur. 1982 tarih ve 2709 sayılı Kanun, 7 Kasım 1982 tarihinde yapılan halk oylamasında %91,3 evet oranı ile kabul edilmiştir. Kenan Evren'in referandum sürecinde ülkenin askerî darbe öncesinde yaşadığı kaos ve terör eylemlerinin şiddetli olduğu yıllarda devlet otoritesinin kurulamadığını vurgulaması ve tekrar o günlere dönülmemesi için bu anayasanın hazırlandığını vurgulayan konuşmaları toplumda karşılık bulmuştur. Anayasanın geçici birinci maddesine dayanarak da Kenan Evren 7 yıllık süreyle cumhurbaşkanı seçilmiştir. 1982 yılında düzenlenen anayasa ise yaklaşık % 92 kabul oranıyla referandum ile kabul edilen ikinci anayasadır. Bu anayasa ise siyasi yasaklar getirmesi, cumhurbaşkanına da yürütme yetkisi vermesi ve önceki yıllarda yaşanan kaos ortamından dolayı devletin temel felsefesinin yasayla belirlendiği ve buna göre denetlendiği sınırlayıcı ve kapsayıcı bir anayasa olmuştur. Özellikle siyasi yasaklar 1961 anayasası ile kıyaslandığında bu anayasayı sınırlayıcı bir ceza anayasası gibi göstermiştir. 1982 Anayasası devletin temel yapısı, işleyişi, temel hak ve özgürlüklerin düzenlenişi bakımından sert ve detaycı bir anayasa olarak düzenlenmiştir. Ülkenin yaşadığı kaos ortamının 1961 anayasasının boşluklarından

kaynaklandığına dair iddia burada kendisini göstermiş anayasa kanunlara hatta içtüzüklere bırakılabilecek alanları dahi düzenleyen “tam” bir anayasa olarak da tanımlanmıştır. 1982 Anayasası, parlamenter hükûmet sistemi modelini benimsemekle beraber “yürütmeyi güçlü kılmış, bir yanda cumhurbaşkanının yetkilerini artırmanın yanında, Bakanlar Kurulu içerisinde başbakana üstün konum vermeye çalışmıştır. Anayasada devlet iradesinin ve gücünün tesis edilmesi amaçlanmış ve demokratik kurumlara katılıma sıcak bakmayan bir anlayışa yer verilmiştir.

19) Kıbrıs Sorunu, Kıbrıs Barış Harekâtı ve KKTC'nin kuruluşu hakkında bilgi veriniz.

Anadolu Yarımadası'na uzaklığı 72 km olan Kıbrıs Adası, Türkiye'nin Akdeniz güvenliği için çok önemli bir konumdadır. Osmanlı Padişahı II. Selim Dönemi'nde 1571 Kıbrıs Seferi sonucunda Ada Türk egemenliğine girdi. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Osmanlı egemenliğindeki Kıbrıs Adasının idaresi geçici olarak İngiltere'ye bırakıldı. 1914'te başlayan I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ile İngiltere'nin rakip taraflarda yer alması üzerine İngiltere, Kıbrıs Adası'nı imparatorluğuna kattığını ilan etti. 1923 Lozan Barış Antlaşması ile Kıbrıs Adası'nda resmen İngiliz egemenliğini dönemi başladı. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sürecini başlatan Kıbrıs sorunu, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanistan'ın Ada ile daha fazla ilgilenmesiyle ortaya çıktı. Yunanistan 1951'de Ada'nın kendi yönetimine bırakılması için İngiltere'ye başvurdu fakat olumsuz cevap aldı. Yunanistan, 1954'te Birleşmiş Milletlere başvurarak Kıbrıs'ın kendi kaderini belirlemesi için Ada'da halk oylaması yapılmasını talep etti. Yunanistan'ın amacı, halk oylamasıyla Ada'nın çoğunluğunu oluşturan Rumlar sayesinde Kıbrıs'ın kendisine bağlanmasını sağlamaktı. Yunanistan'ın bu girişimi de BM tarafından kabul görmedi. Fakat bu girişim, Türkiye'nin de Kıbrıs Sorunu ile ilgilenme sürecini başlattı. Böylece Kıbrıs, 1954'ten itibaren Türkiye'nin dış politikasının en önemli meselesi hâline geldi.

Yunanistan'ın girişimlerinin reddedilmesi üzerine Kıbrıslı Rumlar, EOKA adlı bir terör örgütünü kurdular. EOKA'nın amacı İngilizlere ve Türklere karşı şiddet kullanarak Ada'yı İngilizlerden ve Türklere temizleyerek Rumlaştırmak ve daha sonra Kıbrıs'ı Yunanistan'a katmaktı. Ada'nın Yunanistan'a katılması düşüncesi Rumlar arasında XIX. yüzyıldan bu yana desteklenen bir siyasal fikirdi. Ada'daki Rumlar bu düşünceye “enosis” adını veriyorlardı. EOKA adlı terör örgütünün saldırılarını artırması ve Kıbrıs Ada'sındaki olayların bunalıma dönüşmesi üzerine İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ı görüşmeye davet ederek sorunu çözmek istedi. Bu sebeple 1955'te toplanan Londra Konferansı'nda bir sonuç alınamadı. Üç devletin de Kıbrıs Adası ile ilgili çözüm önerisi farklıydı. İngiltere Ada'ya özerklik önerirken Yunanistan halk oylamasında ısrar ediyor, Türkiye ise var olan durumun korunmasını ya da Ada'nın kendisine bırakılmasını istiyordu.

Diplomasi masasında sorun çözülemezken Ada'da olaylar tırmandı. EOKA terör örgütünün saldırıları Türk köylerinde yapılan katliamlara dönüştü. Bu durum üzerine 1956'dan itibaren Türkiye, daha gerçekçi gördüğü taksim tezini, yani Ada'nın Türk ve Rum toplumları arasında bölüşülmesini önerdi. Türkiye'nin bu önerisine İngiltere ve Yunanistan sıcak bakmadı. Kıbrıs'ta diplomatik çözümsüzlük sürdükçe Rumlar, Türk toplumu üzerindeki baskı ve şiddeti artırdılar. Kıbrıslı Türkler, EOKA terörüne karşı 1957'de TMT'yi (Türk Mukavemet Teşkilatı) kurarak kendilerini savunmaya başladı. 1958'de İngiltere tarafından Mac Millan Planı ortaya atıldı. Bu plana göre Ada'da İngiltere, Türkiye ve Yunanistan iş birliğine dayalı üçlü bir yönetim kurulacaktı. NATO'nun iki üye ülkesi arasındaki siyasi gerilimin NATO'ya zarar verdiğini düşünen ABD, duruma müdahale etti. Oluşan durum karşısında Yunanistan, İngiltere'nin

planını görüşmeyi kabul etti. 1959'da Türkiye ve Yunanistan arasında Zürih'te başlayan görüşmelerde Kıbrıs Adası'nın bağımsız bir devlet olması fikri kabul edildi. 11 Şubat 1959'da imzalanan Zürih Antlaşması'yla Kıbrıs'ın bağımsızlığı resmîleşti. Zürih Antlaşması'yla Ada'nın bağımsızlığının kabul edilmesi Ada'yı elinde tutan İngiltere'ye sunuldu. 1960'ta İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın imzaladığı Londra Antlaşması'yla Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci resmen başladı. Böylece ne Yunanistan'ın enosis fikri ne de Türkiye'nin taksim fikri benimsenmiş oldu. Durum her iki taraf için de başarı olarak gösterildi.

Böylece Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rum toplumlarının yanı sıra, garantör devletler olan Türkiye ve Yunanistan da aynı hukuki haklara kavuşmuş oluyordu. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması, Kıbrıs Anayasası'nın yürürlüğe girmesi ve uluslararası antlaşmalar, Ada'da yaşanan sorunları bitirmedi. Özellikle Rumlar, Yunanistan'ın sürekli kışkırtmaları sonucu her fırsatta enosis fikrini öne sürdüler ve Türklerin kendileriyle eşit haklara kavuşmasını kabul etmediler. 1960-1963 yılları arasında Rumlar, antlaşmalarla Türklere tanınan hakların verilmesini geciktirdiler. Böylece Kıbrıs'ta oluşan mevcut durumu kendi lehlerine çevirmek istediler. Rumlar, enosis fikrini hayata geçirmek için Akritas Planı adı verilen bir proje hazırladılar. Rumların planına göre anayasada yapılmak istenilen değişiklikler Türkiye ve Ada'daki Türk toplumu tarafından reddedildi. Rumlar ve Türkler arasında gerginlik arttı. Bu gerginlik sırasında bir Türk kadınının Rum polisi tarafından öldürülmesi iki taraf arasında çatışmalara yol açtı. Rumlar Akritas Planı gereğince genel saldırıya geçtiler ve pek çok Türk'ü vahşice katlettiler. Yaşanan bu cinayetlere ve katliama Kanlı Noel adı verildi. Kanlı Noel olaylarının yaşanması ve Ada'daki Türklerin katledilmesine Türkiye sert tepki gösterdi. Türk savaş uçakları Rumları ihtar etmek için Kıbrıs üzerinde uçmaya başladı. Bu hava harekâtı sırasında Ada üzerinde uçuş görevinin komutanı Yüzbaşı Cengiz Topel'in uçağı, Rumlar tarafından düşürüldü. Esir düşen Yüzbaşı Cengiz Topel daha sonra Rumların işkencesi sonucu şehit oldu. Kıbrıs'taki Türk alayı garnizondan çıkarak Türkleri korumak için Lefkoşa'nın Türk mahallelerine yerleşti. Olayları sakinleştirmek amacıyla Lefkoşa'nın Rum ve Türk tarafını birbirinden ayırmak için İngiltere tarafından Yeşil Hat adı verilen bir sınır çizildi. Türkiye, dünya kamuoyuna Ada'daki olayların devam etmesi hâlinde garantör olarak müdahale edeceğini duyurdu. Türkiye'nin bu tutumu Yunanistan ile olan ilişkileri gerginleştirdi. Durumun ciddileştiğini gören ABD Başkanı Johnson (Cansın), Başbakan İsmet İnönü'ye bir mektup yazarak Türkiye'nin müdahale fikrinden vazgeçmesini ve bu durumun endişe verici olduğunu söyledi. Başbakan İsmet İnönü de diplomatik bir mektupla Başkan Johnson'a Türkiye'nin kararlılığını dile getirdi. Türkiye'nin kararlı tavrı ile 1964'te Rum saldırıları azaldı. Fakat 1967'den itibaren Ada'da tekrar tansiyon yükseldi. Yunanistan, Kıbrıs'a çok sayıda asker gönderdi. Yunanistan'ın desteği ile silahlandırılan Rum Millî Muhafız Teşkilatı, Türklere karşı sistematik olarak etnik bir temizliğe başladı. Bu durumun üzerine Türk savaş uçakları tekrar Ada üzerinde uçuşlara başladı. Uluslararası toplumun da tepki göstermesiyle Rumların saldırıları tekrar durduruldu. Ada'daki Türkler ve Rumlar fiilen birbirlerinden kopmuşlardı. Bu gelişme üzerine Kıbrıs'taki Türk toplumu, 1967'de Dr. Fazıl Küçük önderliğinde Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'ni kurdu. 1971'de geçici ifadesi kaldırılarak oluşum Kıbrıs Türk Yönetimi'ne dönüştü.

Kıbrıs Barış Harekâtı: 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta Yunanistan'a bağlı subaylar askerî bir darbe yaparak Cumhurbaşkanı Makarios'u devirdiler. Yerine EOKA'ya bağlı Nikos Samson'u geçirdiler ve Kıbrıs Elen Cumhuriyeti'ni ilan ettiler. Kıbrıs Anayasası'na aykırı olarak yapılan ve Ada'yı Yunanistan'a bağlamak demek olan harekete Türkiye sert tepki gösterdi. Türk Silahlı Kuvvetleri, 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta barışı ve anayasal düzeni yeniden sağlamak için Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştirdi. Barış Harekâtı, planlara tam uygun bir şekilde

gerçekleştirilerek belirlenen hedeflere ulaşıldı. Durumun Türkiye ve Yunanistan arasında bir savaşa dönüşmesi tehlikesi karşısında Birleşmiş Milletler taraflara ateşkes çağrısında bulundu. 25 Temmuz 1974'te taraflar Cenevre Konferansı'nda toplandı. Konferansın sonuçsuz kalması üzerine Türkiye 14 Ağustos 1974'te İkinci Barış Harekâtı'na başladı.

İkinci Barış Harekâtı ile Lefke-Lefkoşa-Magusa hattı çizildi ve adanın üçte biri Türk kontrolüne geçince harekât sona erdi. Kıbrıs Barış Harekâtı sonunda Ada'daki Türk toplumu 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni kurdu. Başkanlığa seçilen Rauf Denktaş'ın temsil ettiği Türk tarafı, Rum tarafı ile yaptığı görüşmelerden bir sonuç elde edemedi.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti: Rumlar, Kıbrıs Sorunu'nu 1983'te Birleşmiş Milletlere taşıdılar. BM Genel Kurulu 13 Mayıs 1983'te; Küba, Yugoslavya, Cezayir, Mali, Hindistan, Guyana ve Sri Lanka'nın oylarıyla Rum tasarısını kabul etti ve Türk tarafının siyasal oluşumunu tanımadı. Tasarı; Türkiye, Pakistan, Malezya, Somali ve Bangladeş tarafından reddedildi. ABD ve İngiltere oylamada çekimser kaldı. BM Genel Kurulunun bu yanlı kararından sonra Kıbrıs Türk toplumu Türkiye'nin desteğiyle 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurarak bağımsızlığını ilan etti. İlk Cumhurbaşkanı olarak Rauf Denktaş seçildi. Kıbrıs Türklerinin bağımsızlık kararı Kıbrıs sorununda yeni bir dönemin başlamasına yol açtı. Ancak bu karara uluslararası kamuoyunun yanlı bakışı, sorunun var olan gerçekler içerisinde çözüm bulunmasını önledi ve çözümsüzlüğü sürekli hâle getirdi.

20) NATO, Varşova Paktı, Doğu Bloku, Batı Bloku, Soğuk Savaş ve Bağlantısızlar Hareketi kavramlarını açıklayınız.

Soğuk Savaş: II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin başını çektiği Batı Bloku ülkeleri ile SSCB'nin önderliğindeki Doğu Bloku ülkeleri arasında ekonomik, askerî, ideolojik, siyasi ve kültürel alanlarda büyük çekişmeler yaşanmaya başladı. 1960'lara kadar devam eden bu süreç aynı zamanda Soğuk Savaş Dönemi olarak da adlandırılmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan iki kutup arasında sürekli bir gerginlik ve rekabet mevcut olsa da bu durum sıcak çatışmaya dönüşmedi. Bunun nedeni hem Batı Bloku'nun hem de Doğu Bloku'nun elinde etki ve tahrip gücü yüksek nükleer ve kimyasal başlıklı silahların olmasıydı. Dolayısıyla olası bir sıcak çatışmada iki taraf da birbirini yok edecek boyutlarda yıkıma yol açabilirdi. Bu yüzden Doğu Bloku ile Batı Bloku arasındaki silahların kullanılmadığı çatışma 1991'de SSCB'nin dağılmasına kadar devam etti.

Doğu Bloku: II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan iki süper güçten biri Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ydi (SSCB). SSCB'nin bu kadar güçlenmesinde Almanya, İtalya ve Japonya'nın savaştan yenilgiyle çıkmaları, İngiltere ve Fransa'nın savaşı kazanmalarına rağmen büyük ölçüde yıpranmış olmaları etkili oldu. SSCB, II. Dünya Savaşı'nda Almanları yenilgiye uğrattıktan sonra Doğu Avrupa'da ilerleyerek bu topraklardaki Alman işgaline son verdi.

SSCB'nin kendi topraklarını Alman işgalinden kurtardıktan sonra savaştan çekilmesinden endişe eden ABD ve İngiltere, SSCB'nin ilerlemesine tepki göstermediler. Böylece SSCB savaşın sonlarına doğru Doğu ve Orta Avrupa'daki ülkelere birçokunu işgal etti. 1947'de barış antlaşmalarının imzalanması neticesinde SSCB'nin işgal etmiş olduğu ülkelere çekilmesi gerekiyordu. Fakat SSCB, denetimi altındaki ülkelere komünist partileri iktidara getirip muhalefet partilerini tamamen tasfiye etmeden buralardan çekilmedi. Macaristan, Bulgaristan, Romanya, Polonya ve Çekoslovakya'daki muhalefet, baskı yoluyla tamamen

tasfiye edildi. Bu ülkeler komünist partiler iktidara getirilerek kontrol altına alındı. Anayasaları değiştirilerek sosyal, siyasal ve ekonomik düzenleri Sovyet modeline göre yeniden kuruldu. SSCB, Doğu Avrupa ülkeleriyle dostluk, iş birliği, saldırmazlık gibi antlaşmalar yaparak bir blok oluşturdu ve bu ülkeleri daha sıkı denetim altında tutmaya çalıştı.

Varşova Paktı: Askerî alanda kuruldu. Varşova Paktı Soğuk Savaş Dönemi'nde öne çıkan uluslararası güvenlik örgütlerinden biridir. NATO'yu varlığına tehdit olarak gören SSCB öncülüğünde; Arnavutluk, Doğu Almanya, Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Romanya ve Çekoslovakya'nın katılımıyla 14 Mayıs 1955 tarihinde kuruldu. Kuruluş amacı NATO'ya karşı sosyalist ülkeler arasında dostluk ve askerî yardım sağlamaktı. Varşova Paktı, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle 1991'de dağıldı.

Batı Bloku: II. Dünya Savaşı sonrasında SSCB'nin yayılma tehlikesi karşısında İngiltere Başbakanı Winston Churchill, ABD'ye bu tehdidi önlemek için çağrıda bulundu. İngiltere, 21 Şubat 1947'de ABD'ye Türkiye ve Yunanistan'la ilgili uyarı niteliğinde iki nota verdi. Bu notalarda Türkiye ve Yunanistan'ın Batı savunması için önemi vurgulandı. Bu sebeple bu ülkelere askerî ve ekonomik yardım yapılması gerektiğini ancak İngiltere'nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar nedeniyle bu yardımları yapamayacağını belirtti. İngiltere'nin Yunanistan'daki askerlerini de geri çekmek zorunda olduğu açıklandı. SSCB tehdidine karşı ABD'nin sorumluluk üstlenmesi istendi.

SSCB'nin girişimleri ve yayılcı tutumu karşısında ABD Uzak Doğu'da, Doğu Akdeniz'de ve Orta Avrupa'da harekete geçti. Böylece II. Dünya Savaşı'nda müttefik olan ABD ile SSCB arasında savaş sonrasında iş birliği yerine çatışma süreci başlamış oldu. Batı Bloku'nun liderliğini üstlenen ABD, SSCB'yi çevreleme politikası izledi. ABD'nin Batı Bloku'nun liderliğini üstlenmesiyle İngiltere, Avrupa'daki üstünlüğünü ABD'ye bıraktı.

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO: North Atlantic Treaty Organization), Soğuk Savaş Dönemi'nde SSCB'ye karşı kurulan geniş kapsamlı bir savunma ittifakıdır. ABD, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Norveç, Danimarka, İzlanda, Portekiz, İtalya ve Kanada'nın katılımıyla 4 Nisan 1949'da kuruldu. NATO'nun oluşturulmasının ana fikri SSCB yayılmasına ve tehdidine karşı etkili bir set kurmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için öncelikle NATO antlaşmasını imzalayan ülkeler arasında askerî iş birliği sağlandı. Böylece üye devletlerden birine yapılacak olan herhangi bir saldırı, hepsine karşı yapılmış sayılacaktır. NATO'ya üye devletlerin askerî ittifak dışında siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda da iş birliği içerisinde olmaları planlandı. NATO yapılanması sonucunda SSCB öncülüğünde oluşan Doğu Bloku'na karşı Batı Bloku oluşturuldu.

Bağlantısızlar Hareketi: Dünya Savaşının ardından Doğu Bloğu ile Batı Bloğu ya da bir diğer ifadeyle Kapitalist Blok ve Komünist Blok olarak iki ayrı bloğa ayrılan dünyada, bu iki sınıfa da dahil olmamayı tercih eden ülkeler tarafından kurulmuş olan uluslararası organizasyona Bağlantısızlar Hareketi adı verilmektedir. Bu iki blok içindeki tüm çıkar çatışmalarından sıyrılmayı ve bu bloğa mensup olan ülkelerin, diğer ülkelerin toprak bütünlüklerini tehdit etmelerinin önüne geçmeyi amaçlamıştır. 18 – 24 Nisan 1955 yılında toplanan Bandung Konferansı, Bağlantısızlar Hareketi'nin kurulduğu konferanstır. 29 ülkenin katılmış olduğu bu konferans neticesinde “bağımsızlık” ve “hep birlikte barış içinde yaşama” anlayışı çerçevesinde şu dört ilke kabul edilmiştir. Bağlantısızlar Hareketi'nin liderliği Hindistan, Yugoslavya ve Mısır tarafından üstlenilmiştir. Mısır lideri Cemal Abdünnasır, Yugoslavya lideri Tito ve

Hindistan lideri Nehru hem konferansın hem de Bağlantısızlar Hareketi'nin öne çıkan liderleri olmuşlardır.

Murat şAHİN
Tarih Öğretmeni